

Narodowy Bank Polski
Departament Systemu Płatniczego

Porównanie
wybranych elementów polskiego systemu płatniczego
z systemami innych krajów Unii Europejskiej
za 2009 rok

Warszawa, styczeń 2011 r.

SPIS TREŚCI

Wstęp	strona	3
Wyjaśnienia metodologiczne	strona	4
1 Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na 1 mln mieszkańców	strona	5
2 Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca	strona	8
3 Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców	strona	12
4 Liczba urzędzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) w przeliczeniu na 1 mln mieszkańców	strona	15
5 Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS	strona	19
6 Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca	strona	20
7 Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca	strona	23
8 Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą	strona	24
9 Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca	strona	26
10 Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca	strona	29
11 Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych	strona	31
12 Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi	strona	35
13 Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami instrumentami płatniczymi	strona	37
14 Udział pieniądza gotówkowego w agregacie M1 (gotówka + depozyty a'vista)	strona	38
Podsumowanie	strona	40

Wstęp

Departament Systemu Płatniczego przedstawia Zarządowi Narodowego Banku Polskiego kolejny cykliczny materiał dotyczący porównania wybranych elementów polskiego systemu płatniczego z systemami krajów Unii Europejskiej¹. Głównym celem prezentowanego materiału jest porównanie wybranych parametrów z kilku najważniejszych obszarów systemu płatniczego w przeliczeniu na liczbę mieszkańców w Polsce i krajach Unii Europejskiej za 2009 r., związanych głównie z dostępnością instytucji świadczących usługi płatnicze dla ludności, poziomem „ubankowienia” (mierzonego liczbą rachunków bankowych) oraz wykorzystaniem podstawowych bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych, poleceń przelewu, poleceń zapłaty) i elementów infrastruktury płatniczej (bankomatów, terminali POS). W stosunku do wcześniej prezentowanych materiałów zawiera on dodatkowo nowe parametry do porównań, takie jak liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS, liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą, udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi.

Należy również dodać, że materiał nie ma na celu ani wskazania i wyjaśnienia przyczyn zróżnicowania wysokości poszczególnych wskaźników w konkretnych krajach, ani zaproponowania podjęcia jakichkolwiek działań, lecz wskazanie bieżącego stanu rozwoju obrotu bezgotówkowego w naszym kraju. Przyczyny zróżnicowania wskaźników oraz specyficzne uwarunkowania występujące w poszczególnych krajach były szczegółowo przeanalizowane w 2007 r. przez Narodowy Bank Polski w trakcie warsztatów na temat obrotu bezgotówkowego i zostały zaprezentowane w raporcie „Obrót bezgotówkowy w Polsce oraz innych krajach Unii Europejskiej – Thinking outside the box, raport z projektu” z kwietnia 2008 r. opublikowanym na internetowej witrynie Koalicji na rzecz Obrotu Bezgotówkowego i Mikropłatności pod adresem:

(http://www.zbp.pl/photo/koalicja/Tomasz_Kozlinski_NBP_DSP_2008_Raport_z_warsztatow.pdf).

Ponadto szersze informacje na ten temat, jak również proponowane działania mające na celu zwiększenie obrotu bezgotówkowego w Polsce zostały zaprezentowane w „Programie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2010-2013”, który w najbliższym czasie powinien zostać przyjęty jako program rządowy. Program jest dostępny na internetowej witrynie Ministerstwa Finansów pod adresem:

¹ Podobne materiały DSP przedstawiał Zarządowi NBP corocznie w poprzednich latach, począwszy od danych za 2004 r.

(http://www.mf.gov.pl/_files/_instytucje_finansowe/akty_prawne/program_rozwoju_obrotu_bezgotowkowego_w_polsce_na_lata_2010-2013.pdf).

Wyjaśnienia metodologiczne

W celu dokonania analizy wybranych parametrów Polska została przedstawiona na tle krajów Unii Europejskiej. Analiza zawarta w niniejszym materiale została przedstawiona w oparciu o dane za 2009 r. opublikowane przez Europejski Bank Centralny we wrześniu 2010 r., znajdujące się w Hurtowni Danych Statystycznych (Statistical Data Warehouse) pod adresem <http://sdw.ecb.europa.eu/>².

Informacje te zostały zaktualizowane o dane pochodzące z innych źródeł, w szczególności o dane zbierane przez NBP i publikowane w periodycznych opracowaniach, które można znaleźć na stronach internetowych Narodowego Banku Polskiego pod adresem: http://www.nbp.pl/home.aspx?f=/systemplatniczy/karty_platnicze.html

Dla przejrzystości i łatwiejszego porównania prezentowanych danych przedstawiono je w postaci wykresów i map obrazujących stan rozwoju w zakresie poszczególnych elementów systemu płatniczego oraz zauważalnych tendencji występujących w Polsce w porównaniu do średniej dla krajów ze Strefy Euro i średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej.

Pierwszy typ wykresów (wykresy liniowe) ma na celu zobrazowanie tendencji rozwojowych występujących w analizowanym zakresie na przestrzeni kilku lat. Dla uproszczenia trend w danym zakresie jest przedstawiony dla trzech obszarów: Polska, średnia dla krajów ze Strefy Euro oraz średnia dla całej Unii Europejskiej.

Drugi typ wykresów (wykresy słupkowe) obejmuje dane za 2009 rok odnoszące się do wszystkich krajów Unii Europejskiej. Polska została wyróżniona kolorem ciemnozielonym, a kolorem jasnozielonym zaznaczono pozostałe kraje UE. Jako punkt odniesienia został również przedstawiony średni poziom dla wszystkich krajów członkowskich Unii Europejskiej, których dane opublikowano (w wykresach oznaczony linią w kolorze czerwonym).

Trzecim rodzajem prezentacji są mapy, w których odpowiednim nasyceniem koloru oznaczono poziom danego wskaźnika w poszczególnych krajach Unii Europejskiej. Pozwalają one w prosty sposób pokazać, w jaki sposób geograficznie rozkłada się wykorzystanie danego instrumentu płatniczego lub nasycenie infrastrukturą płatniczą.

² Dane corocznie publikowane na witrynie internetowej EBC. Dane za 2009r. zostały opublikowane we wrześniu 2010 r.

1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze na 1 mln mieszkańców

Liczbę placówek w rozbiciu na oddziały NBP, oddziały instytucji kredytowych³ i placówki Poczty Polskiej przedstawia tabela nr 1. W 2009 r. nastąpiła zmiana metodologii w zakresie prezentowania liczby placówek, ponieważ w związku z wejściem w życie przepisów dyrektywy o usługach płatniczych⁴, do liczby placówek dodano liczbę instytucji płatniczych.

Tabela nr 1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze w Polsce w latach 2005 - 2009

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Oddziały instytucji kredytowych	12.941	14.144	15.156	16.468	16.697
Placówki Poczty Polskiej	8.350	8.389	8.485	8.411	8.378
Oddziały NBP	16	16	16	16	16
Ogółem oddziały instytucji kredytowych, placówki Poczty Polskiej i Oddziały NBP	21.307	22.549	23.657	24.895	25.091
Placówki podmiotów pośredniczących w przyjmowaniu wpłat na rachunki bankowe (instytucji płatniczych)	5.837	9.849	10.387	12.040	13.904
Ogółem	27.144	32.398	34.044	36.935	38.995

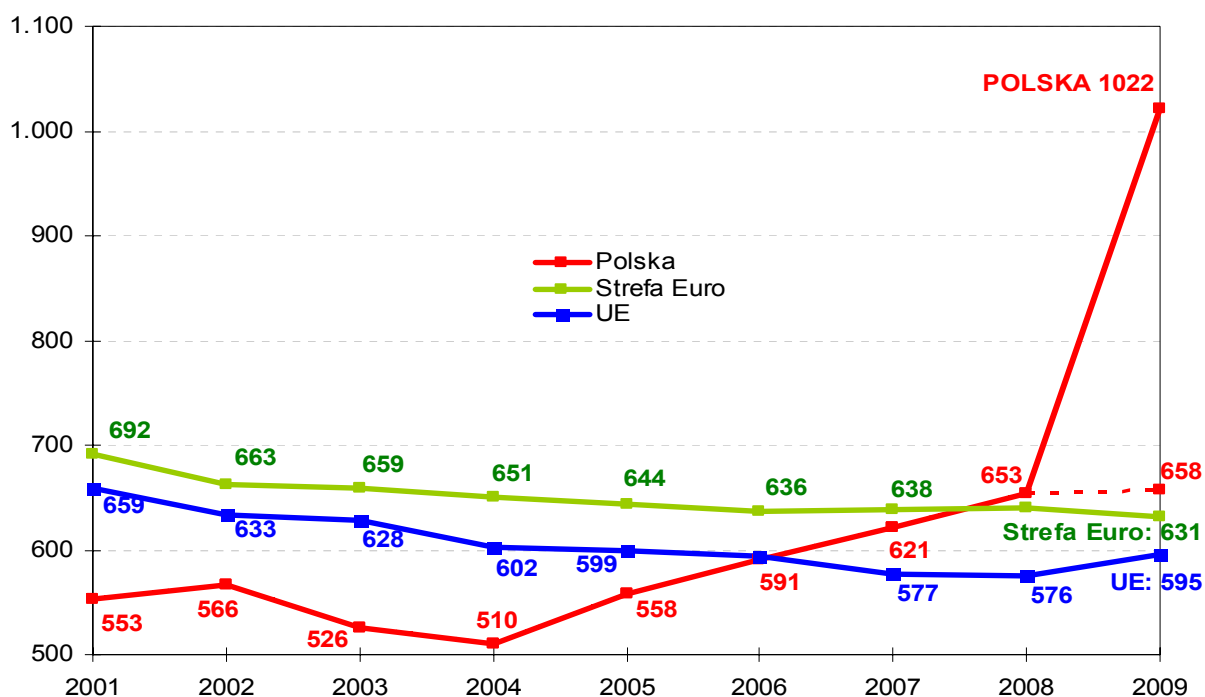
Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

Z powyższej tabeli wynika, że w Polsce od 2005 r. następuje stały wzrost liczby placówek instytucji oferujących usługi płatnicze. Zapewne wynika to z faktu, że w naszym kraju, mimo rosnącej popularności bankowości elektronicznej, ciągle kluczowa dla sprzedaży produktów bankowych jest sieć placówek. Wśród krajów unijnych widoczna jest odwrotna tendencja i od kilku lat widoczny jest spadek liczby tych placówek, co przedstawia wykres nr 1.

³ Przez „instytucje kredytowe” w odniesieniu do Polski, w ECB Statistical Data Warehouse, należy rozumieć banki, oddziały instytucji kredytowych, banki spółdzielcze oraz SKOK-i.

⁴ Termin implementacji dyrektywy do prawa poszczególnych państw członkowskich wyznaczono na 1 XI 2009 r. Wszystkie kraje UE oprócz Polski wdrożyły już przepisy dyrektywy. W Polsce nadal trwają prace nad projektem ustawy o usługach płatniczych.

Wykres nr 1. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze przypadających na milion mieszkańców w latach 2001 – 2009

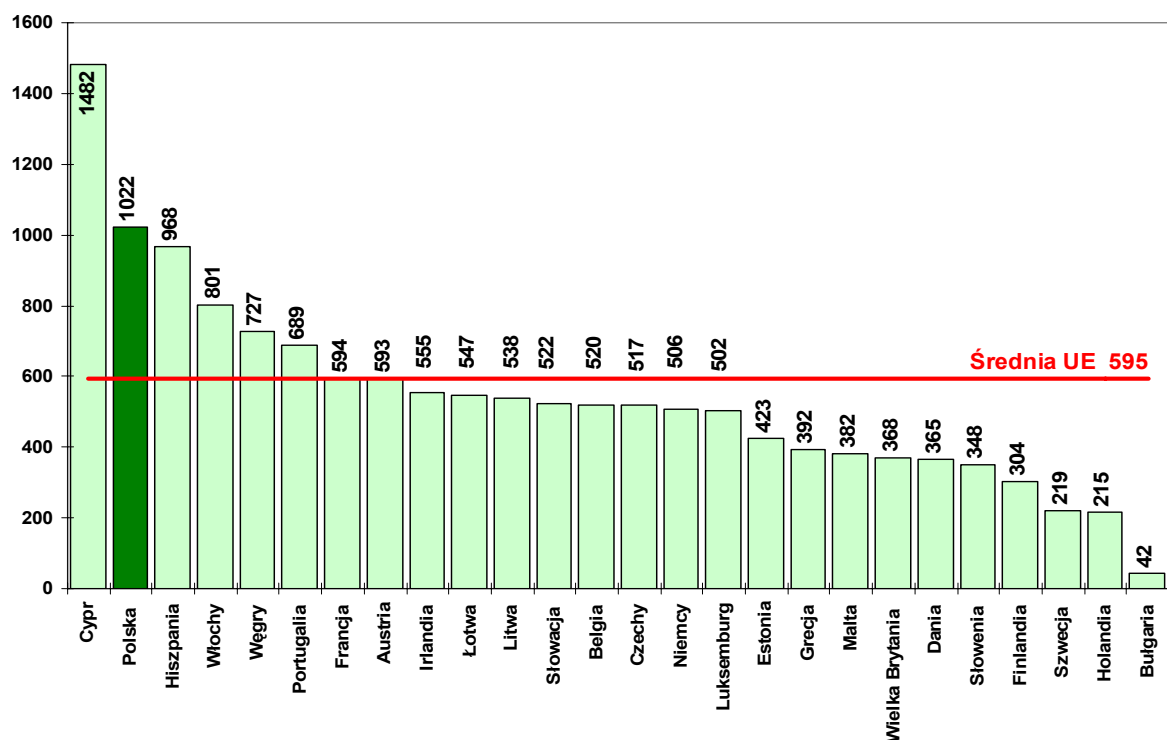

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Pośród wszystkich krajów UE Polska z liczbą placówek oferujących usługi płatnicze wynoszącą 38.995 i wskaźniku 1.022 na milion mieszkańców zajmuje drugie miejsce, tuż za Cyprzem. Przedstawia to wykres nr 2.

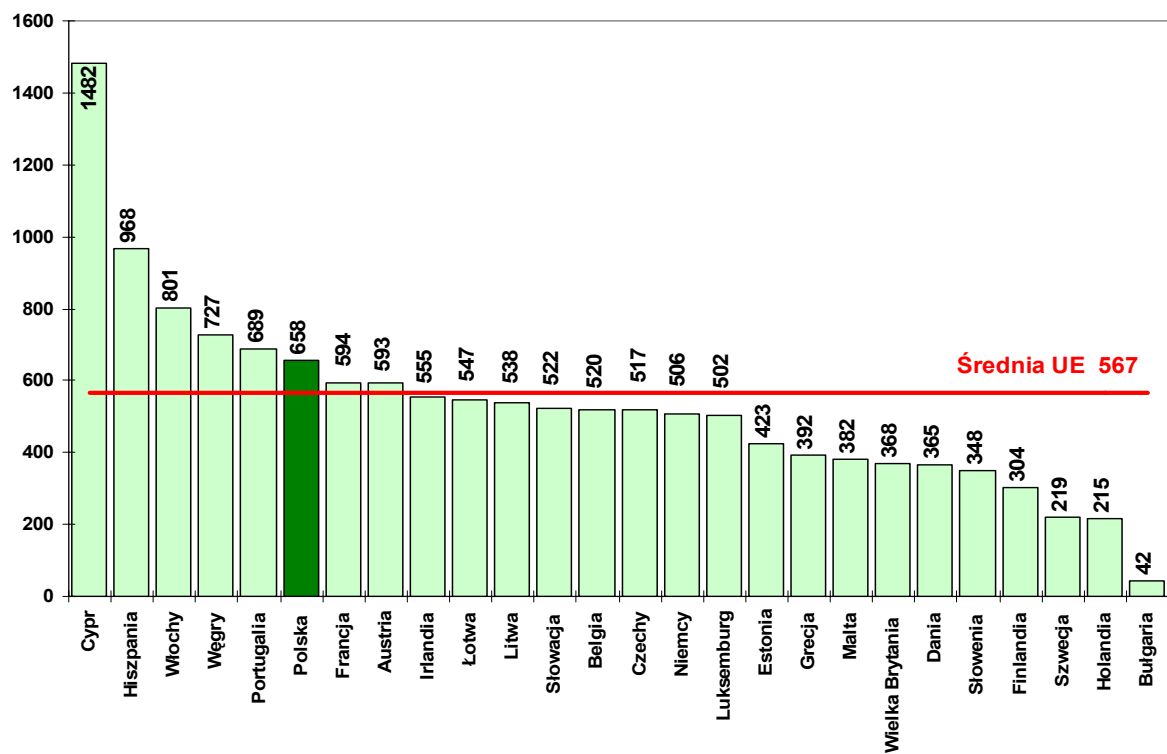
Bez uwzględniania placówek instytucji płatniczych wskaźnik ten kształtowałby się na poziomie 658 placówek na milion mieszkańców, czyli powyżej średniej unijnej (595) i Polska zajmowałaby 6 miejsce na 26 krajów, czyli identyczną pozycję jak w 2008 r. Przedstawia to wykres nr 3.

Wykres nr 2. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców, w 2009 r. (z uwzględnieniem dla Polski placówek instytucji płatniczych)

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Rumunii)

Wykres nr 3. Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców, w 2009 r. (bez uwzględnienia dla Polski placówek instytucji płatniczych)

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Rumunii)

Wskaźnik liczby instytucji oferujących usługi płatnicze nie determinuje stopnia „ubankowienia” społeczeństwa danego kraju. Wysoka pozycja Polski pod względem liczby placówek oferujących usługi płatnicze wynika z dodania liczby placówek podmiotów przyjmujących wpłaty gotówkowe na rachunki bankowe (np. BillBird, Unikasa, PayTel, TransKasa), w których klienci mogą opłacać rachunki za energię, czynsz, telefon, etc. Placówki te nie umożliwiają obecnie realizacji transakcji bezgotówkowych. Dlatego też wskaźnik ten ma inny charakter niż pozostałe wskaźniki w niniejszym materiale, które dotyczą głównie płatności bezgotówkowych. Mimo stosunkowo dużej liczby takich placówek w porównaniu do średniej UE, liczba rachunków bankowych przypadających na 1 mieszkańca oraz liczba transakcji dokonywanych za pomocą bezgotówkowych instrumentów płatniczych są w Polsce znacznie niższe niż średnia liczona dla wszystkich krajów Unii (vide pkt 2 „Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca” i pkt 11 „Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych”).

2. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca

Stopień „ubankowienia”, mierzony liczbą rachunków bankowych na 1 mieszkańca, jest istotnym czynnikiem rozwoju obrotu bezgotówkowego, ponieważ posiadanie rachunku bankowego jest podstawą dla wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Liczbę takich rachunków w latach 2005-2009 przedstawia tabela nr 2.

Tabela nr 2. Liczba rachunków bieżących w złotych prowadzonych przez banki, oddziały instytucji kredytowych i SKOK-i w Polsce w latach 2005-2009 (w tys.)

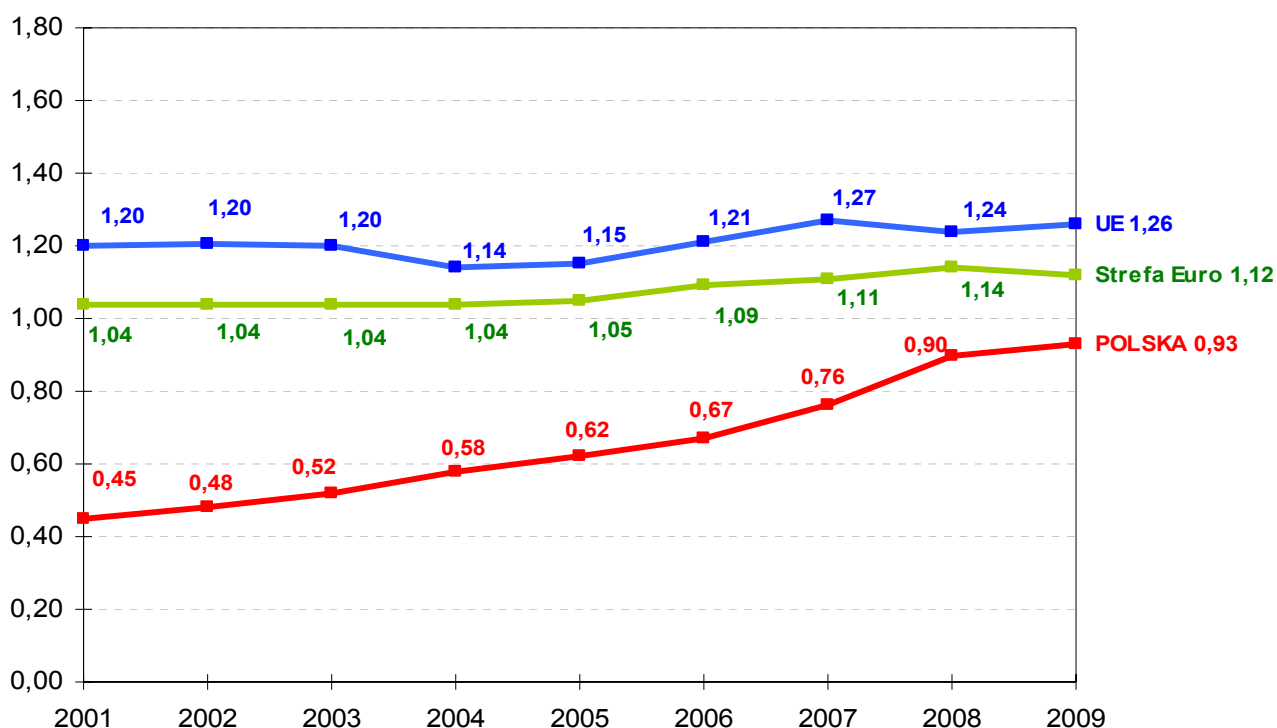
Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Osoby prywatne	26 453	26 028	25 522	32 378	28 218
Rolnicy, przedsiębiorcy indywidualni	2 743	2 648	2 864	3 753	3 524
Przedsiębiorstwa, niemonetarne instytucje finansowe, instytucje niekomercyjne działające na rzecz gospodarstw domowych	741	786	866	1 074	1 011
Razem liczba rachunków bieżących w bankach	29 937	29 462	32 252	37 205	32 753
Spółdzielcze Kasy Oszczędnościowo - Rozliczeniowe	1 631	1 833	2 023	2 311	2 569
Razem liczba rachunków bieżących	23 638	25 724	28 862	34 151	35 322

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego⁵

⁵ Od roku 2009 nastąpiła zmiana zakresu zbieranych przez NBP danych dotyczących liczby rachunków w bankach. Do roku 2008 NBP dysponował jedynie liczbą depozytów a-vista prowadzoną przez banki. W liczbie tej, oprócz rachunków typu ROR, ujmowane były wszelkie depozyty typu a-vista, w tym również książeczki oszczędnościowe. W celu uzyskania liczby rachunków bieżących (typu ROR) liczba depozytów a-vista była pomniejszana o liczbę książeczek oszczędnościowych. Od roku 2009 banki przekazują również informacje na temat rachunków bieżących rozliczeniowych. Prezentowane dane zawierają informację o liczbie rachunków służących do dokonywania płatności.

Na wykresie nr 4 widać wyraźną tendencję wzrostową wskaźnika liczby rachunków na 1 mieszkańca w Polsce. W 2009 roku wskaźnik ten stanowił 73,8 % średniej całej Unii Europejskiej (w 2008 r. było to 72,6%). W 2009 r. liczba rachunków na 1 mieszkańca w Polsce stanowiła 83 % średniej dla krajów Strefy Euro (w 2008 r. było to 79%). Średnia krajów UE na przestrzeni lat 2001 – 2009 wykazywała nieznaczne wahania, po spadku w 2008 r. do poziomu 1,24 w 2009 r. wzrosła lekko do wysokości 1,26.

Wykres nr 4. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2009

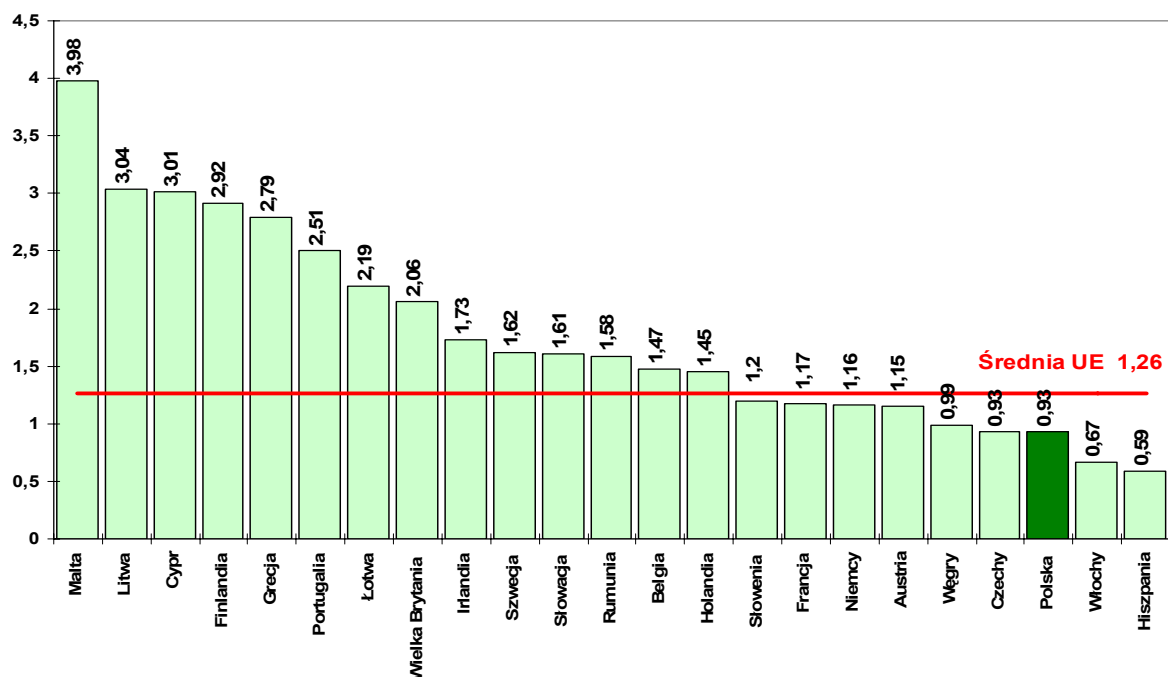
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Pod względem liczby rachunków bankowych w 2009 r. Polska nadal znajdowała się na jednym z najniższych miejsc wśród krajów Unii Europejskiej ze wskaźnikiem 0,93 rachunku bankowego na 1 mieszkańca, wyprzedzając, podobnie jak w 2008 r., Włochy i Hiszpanię.

Wskaźnik ten oznacza jednak poprawę w stosunku do roku 2008, w którym wyniósł on 0,90. Liczba rachunków bankowych wzrosła w 2009 r. o 3% w stosunku do 2008 r.

Pozycję Polski na tle innych krajów UE w 2009 r. wg wskaźnika liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca pokazuje wykres nr 5.

Wykres nr 5. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca w 2009 r.

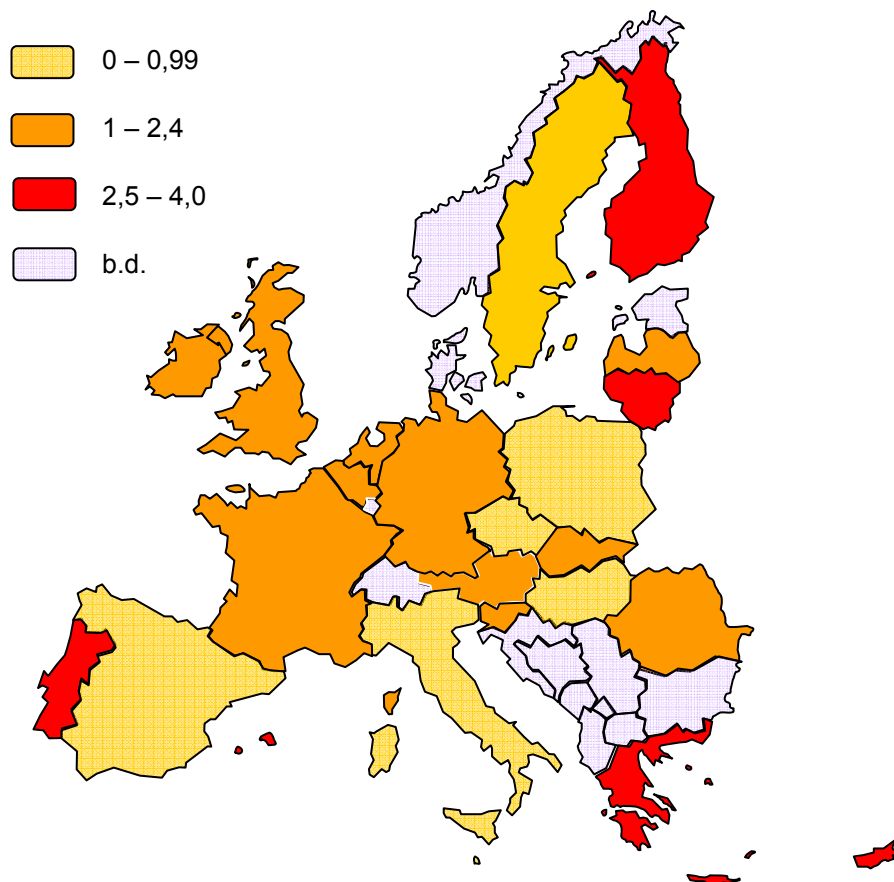
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Bułgarii, Danii, Estonii, Luksemburga)

Największą liczbę rachunków bankowych w przeliczeniu na mieszkańca odnotowano na Malcie (3,98), kolejne miejsca zajęły Litwa, Cypr, Finlandia i Grecja (pokazuje to również mapa nr 1). Porównując dane zaprezentowane na wykresie nr 3 z wykresem nr 22 (liczba transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2009 r.) można wysnuć wniosek, że duża liczba rachunków nie oznacza automatycznie wysokiej aktywności posiadaczy tych rachunków. Przykładem może być Grecja, która posiadając jeden z najwyższych wskaźników odnoszących się do liczby rachunków przypadających na 1 mieszkańca (2,79), miała w 2009 r. jednocześnie jeden z najniższych wskaźników odnoszących się do liczby transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi per capita (14). Dla porównania wskaźnik transakcji bezgotówkowych per capita dla Polski wynosił 54 przy wskaźniku 0,93 rachunku bankowego na osobę.

Z wyjątkiem wspomnianej wyżej Grecji można stwierdzić, że kraje, które mają więcej niż Polska rachunków bankowych per capita, wykazują również wyższą niż Polska aktywność w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Mapa nr 1. Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca w UE w 2009 r.

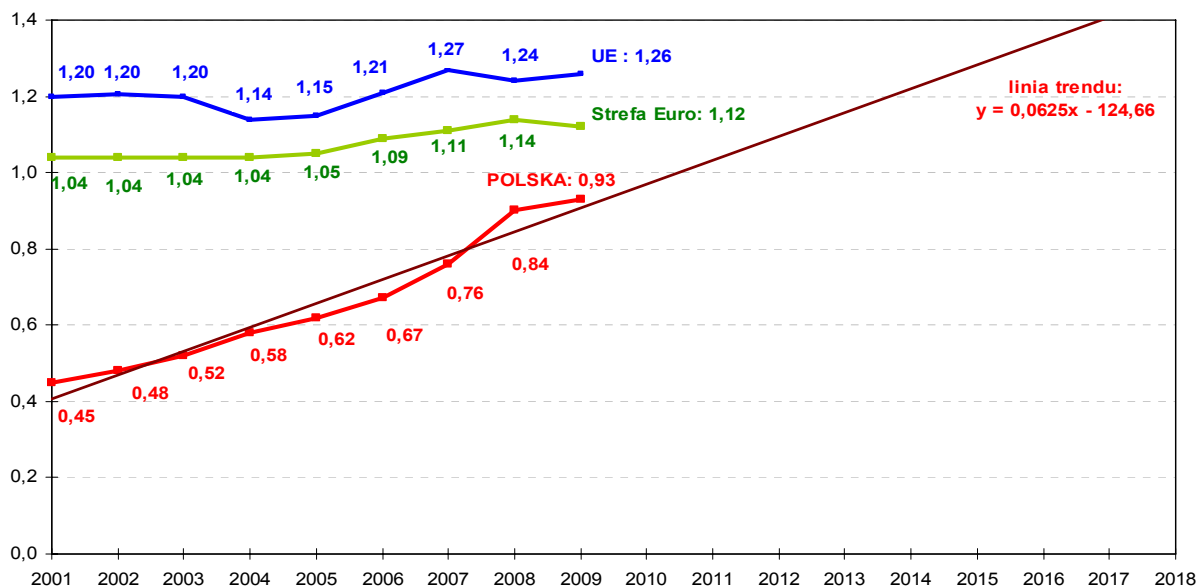
Średnia wartość dla UE : 1,26

Po wyznaczeniu linii trendu dla wskaźnika liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca dla Polski za lata 2001- 2009 (vide wykres nr 6), przy założeniu że dynamika wzrostu liczby rachunków w Polsce i w UE utrzyma się na tym samym poziomie, można oszacować, że obecny poziom średniej dla krajów Strefy Euro zostanie osiągnięty w naszym kraju ok. roku 2013, zaś obecny poziom średniej dla UE zostanie osiągnięty ok. roku 2014-15.

Pomimo sukcesywnego wzrostu liczby rachunków wydaje się, że powinny zostać podjęte przez sektor publiczny oraz sektor bankowy odpowiednie działania w celu dalszej poprawy poziomu „ubankowienia” w naszym kraju. Propozycje w tym zakresie zostały przedstawione w „Programie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2010-2013”. Jednym z takich działań jest koncepcja tzw. „podstawowego rachunku bankowego”, nad którą pracuje zespół ekspertów przy Związku Banków Polskich.

Wykres nr 6. Linia trendu dla wskaźnika liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca w Polsce (prognoza na podstawie danych 2001-2009)

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Pomimo szybkiego przyrostu liczby rachunków istnieje ciągle duża różnica pomiędzy wskaźnikiem dla Polski a średnią dla UE. Stosunkowo niewielka liczba rachunków bankowych w Polsce jest jedną z najpoważniejszych barier dla bardziej dynamicznego rozwoju obrotu bezgotówkowego. Jednak, jak pokazuje przykład krajów takich jak Hiszpania lub Włochy, które w tej klasyfikacji znajdują się tuż za Polską, ale w odniesieniu do innych kryteriów znajdują się w czołówce europejskiej, obok samego posiadania rachunku istotna jest również aktywność posiadaczy kont poprzez korzystanie z różnych usług bankowych. Sam wskaźnik liczby rachunków bankowych na 1 mieszkańca nie jest zatem wystarczającym miernikiem poziomu obrotu bezgotówkowego. W wielu przypadkach zależy on bowiem od czynników społecznych czy kulturowych bądź technologicznych czy operacyjnych.

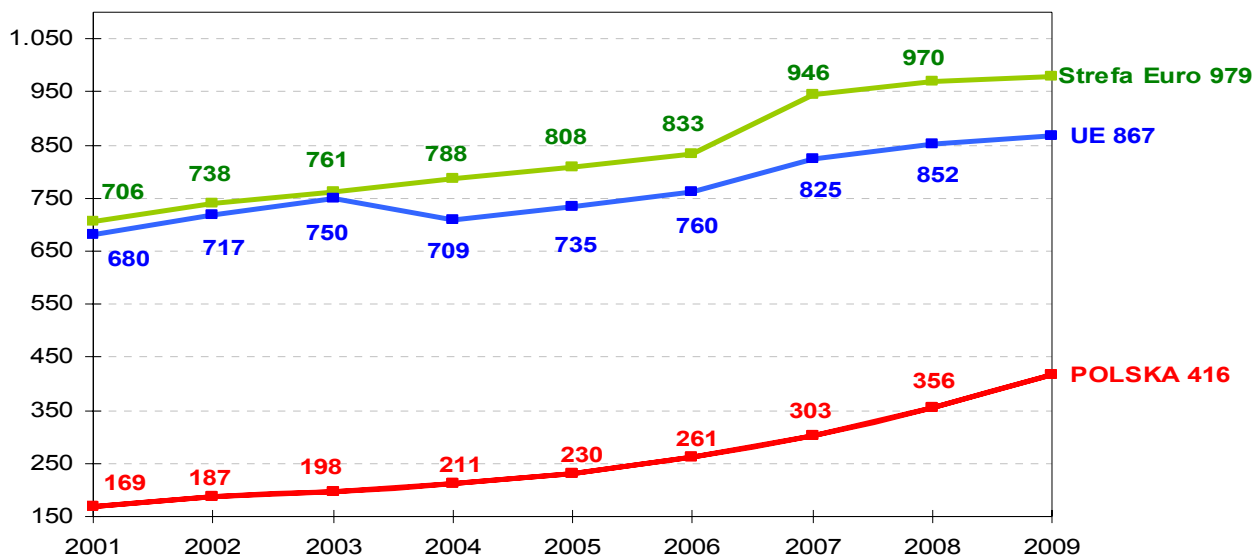
3. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców

Według danych NBP, w 2007 r. dostępnych było w Polsce 11.542 bankomatów, podczas gdy na koniec 2008 r. było ich już 13.575, a na koniec 2009 r. liczba ta wynosiła 15.883 bankomatów.

W 2009 r. w Polsce na 1 mln mieszkańców przypadało 416 bankomatów. Oznacza to, że w odniesieniu do tego wskaźnika znajdowaliśmy się w końcówce krajów UE. Pomimo

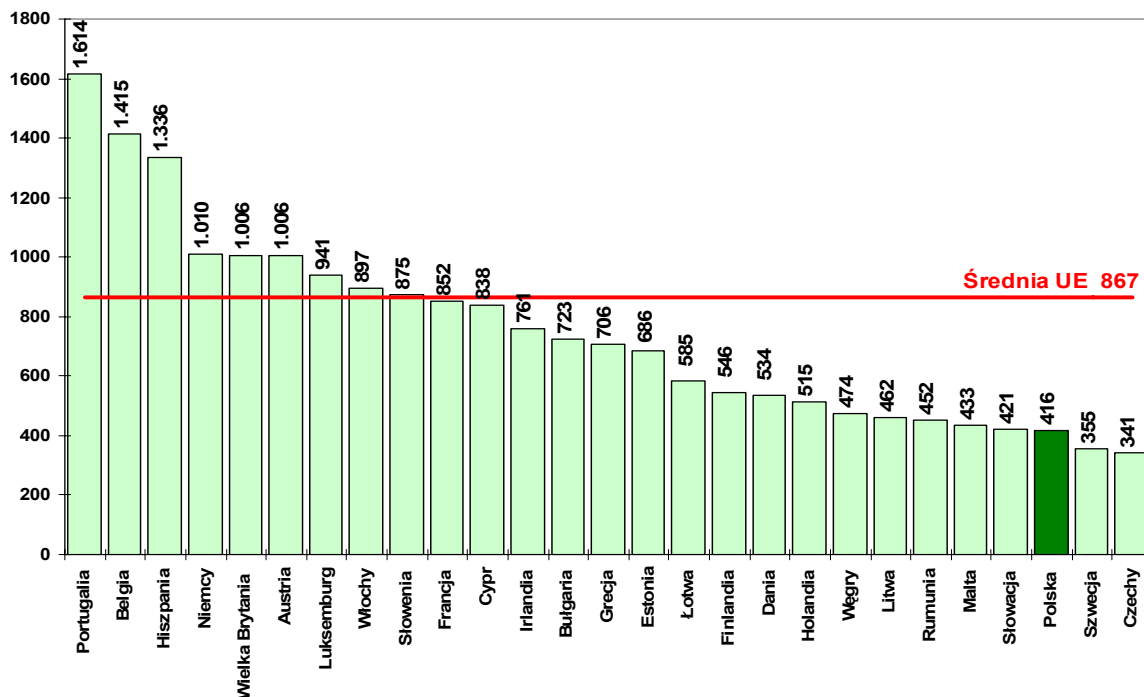
szybkiego wzrostu liczby bankomatów na 1 mln mieszkańców w Polsce z 356 w 2008 r. do 416 w 2009 r., czyli o 17%, wskaźnik ten był nadal 2 razy mniejszy od średniej dla wszystkich krajów Unii Europejskiej, co pokazuje wykres nr 7, oraz jednym z najniższych wśród krajów UE, co pokazuje wykres nr 8 oraz mapa nr 2.

Wykres nr 7. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w latach 2001 – 2009

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Wykres nr 8. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w 2009 r.

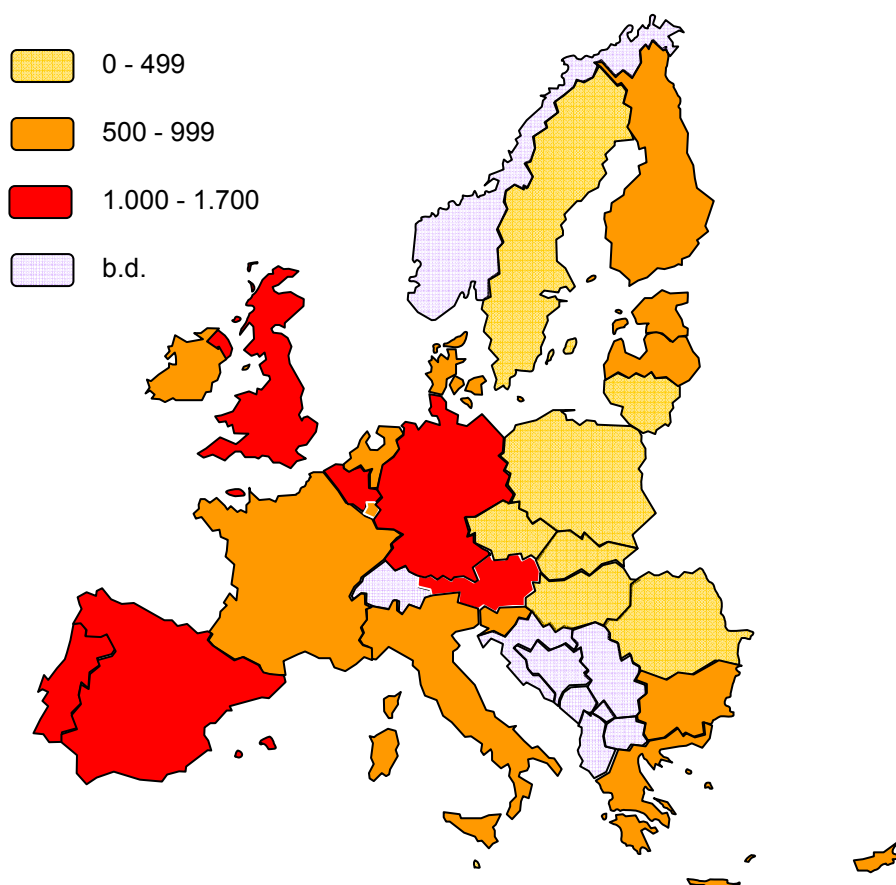

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Jak widać na powyższym wykresie największą liczbę bankomatów na 1 mln mieszkańców w roku 2009 miały Portugalia (1.614 szt.), Belgia (1.415 szt.) i Hiszpania (1.336 szt.). Ponadto w Portugalii i Hiszpanii bankomaty mają zazwyczaj charakter urządzeń wielofunkcyjnych, w których oprócz wypłaty gotówki można dokonywać przelewów, doładowań telefonów, kupna biletów etc. Polska, ze wskaźnikiem na poziomie 416 bankomatów na 1 mln mieszkańców, znajdowała się w końcówce państw UE, za nimi uplasowała się jedynie Szwecja i Czechy. Również na tle krajów regionu Polska wypada niekorzystnie, wyprzedziły nas takie kraje jak Bułgaria (723), Estonia (686), Łotwa (585), Węgry (474), Litwa (462), Rumunia (452) oraz Słowacja ((421).

Mapa nr 2. Liczba bankomatów na 1 mln mieszkańców w UE w 2009 r.

Średnia wartość dla UE : 867

Niski wskaźnik nasycenia bankomatami, w połączeniu z przedstawionym dalej wskaźnikiem liczby terminali POS przypadających na 1 mln mieszkańców (Polska na 26 miejscu w

Europie – vide wykres nr 10), pokazuje niekorzystny dla naszego kraju obraz rozwoju podstawowej infrastruktury potrzebnej dla korzystania z rachunków bankowych oraz dokonywania transakcji bezgotówkowych. Obecnie w znacznej mierze urządzenia te instalowane są głównie w większych miastach, więc mieszkańcy małych miejscowości i obszarów wiejskich często nie są zainteresowani posiadaniem rachunku bankowego ze względu na utrudniony dostęp do bankomatów, przy jednoczesnym braku powszechnej możliwości płacenia kartą.

Liczba bankomatów w Polsce cały czas systematycznie rośnie. Widoczny jest także wzrost średniej wartości pojedynczej wypłaty z bankomatu, w 2006 r. wynosiła 313 zł, w 2007 r. - 339 zł, w 2008 r. - 358 zł, a w 2009 r. - 364. Z punktu widzenia rozwoju obrotu bezgotówkowego wzrost liczby bankomatów jest bardzo istotny, gdyż z jednej strony wpływa pozytywnie na decyzje o założeniu rachunku bankowego, z drugiej zaś strony niektóre bankomaty umożliwiają dodatkowe usługi, np. wykonanie polecenia przelewu, uzyskanie informacji o saldzie na rachunku, co mogłoby być istotne zwłaszcza dla osób niekorzystających z bankowości elektronicznej.

W przyszłości alternatywą dla bankomatów może być usługa cash back, która umożliwia posiadaczom kart wypłatę gotówki w sytuacji zapłaty za zakupy kartą. Tego typu udogodnienie dla wypłaty gotówki możliwe jest w punktach handlowo-usługowych zaopatrzonych w terminale POS. Systematyczny wzrost liczby instalowanych terminali POS pozwoli i ułatwi rozwój tej usługi. Usługę tę na koniec 2009 r. oferowało około 20 tys. placówek handlowych.

4. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na 1 mln mieszkańców

Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminale POS oraz imprintery) w Polsce zwiększyła się w 2009 r. i osiągnęła poziom 6.043 urządzeń na milion mieszkańców (wzrost o 8 % w porównaniu do 2008 r. – 5.571 urządzeń na 1 mln mieszkańców). Ogółem, liczba tych urządzeń kształtowała się na poziomie 230.576 na koniec 2009 r., w porównaniu do 212.338 na koniec 2008 r.

Z danych prezentowanych przez agentów rozliczeniowych wynika, iż rośnie liczba akceptantów – posiadaczy terminali POS i jednocześnie maleje liczba akceptantów – posiadaczy imprinterów (vide tabela nr 3).

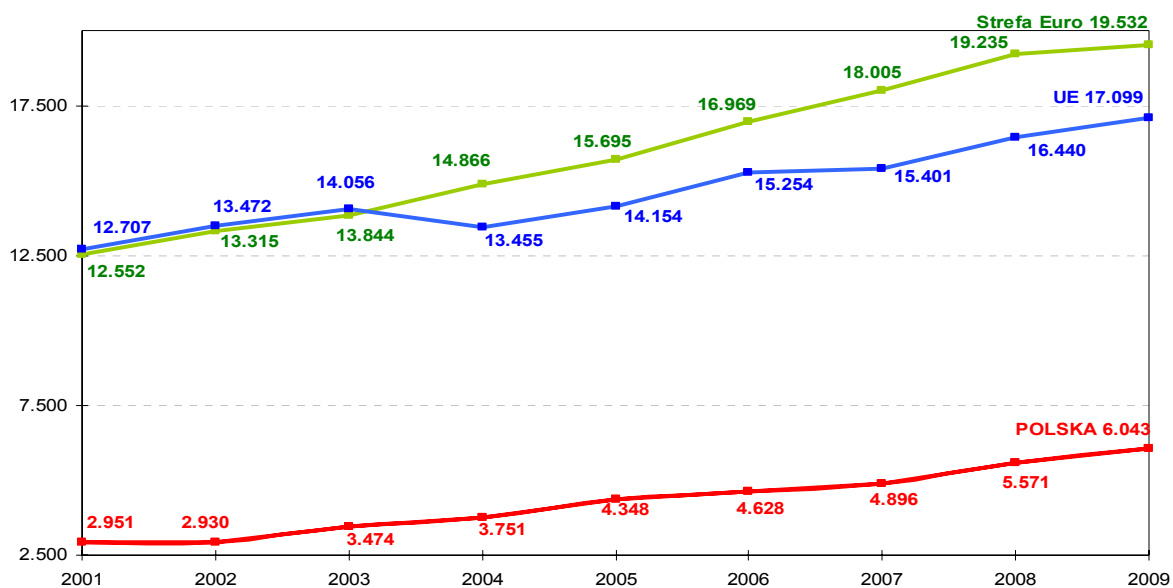
Tabela nr 3. Liczba punktów handlowo-usługowych posiadających urządzenia akceptujące elektroniczne instrumenty płatnicze w Polsce w latach 2005 – 2009

Wyszczególnienie	2005	2006	2007	2008	2009
Terminale POS	101.186	107.024	129.901	147.956	167.369
Imprintery	31.468	28.237	4.575	4.016	6.949
Ogółem	132.654	135.261	134.476	151.972	175.629

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

Wykres nr 9 pokazuje, że pomimo wzrostu liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze w Polsce średnia liczba tych urządzeń dla UE i dla Strefy Euro przyrasta szybciej niż u nas⁶. Powoduje to, że ponieważ u nas przyrosty są mniej dynamiczne, różnica między średnią UE i średnią Strefy Euro oraz Polską systematycznie rośnie na naszą niekorzyść.

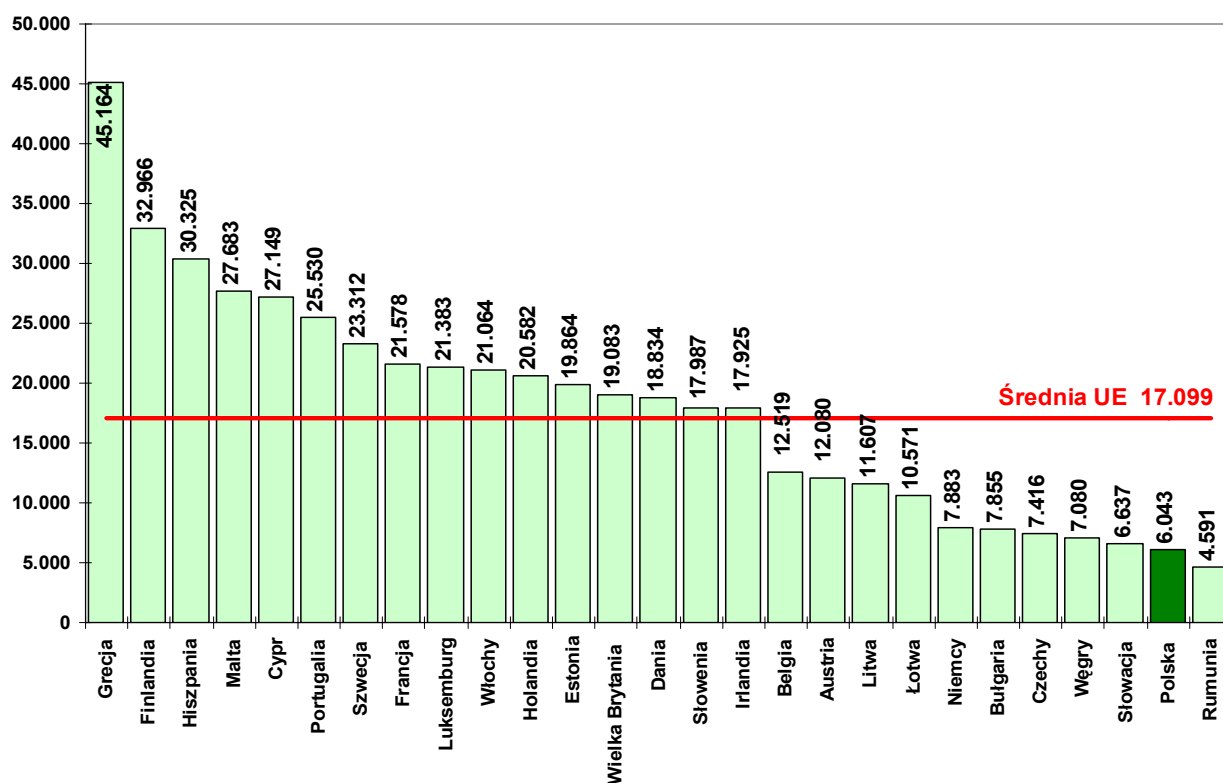
W Strefie Euro widoczny jest stały wzrost urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze, podobnie jest w całej Unii Europejskiej z wyjątkiem 2004 r., co pokazuje wykres nr 9.

Wykres nr 9. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców w latach 2001 – 2009Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>⁶ Przyrost mierzony wolumenem urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze na 1 mln mieszkańców.

W 2005 r. średnio w UE (na 1 mln mieszkańców) było o 9,8 tys. więcej takich urządzeń niż w Polsce, natomiast w 2009 r. było ich już o 11,1 tys. więcej. Podobnie jest w odniesieniu do średniej Strefy Euro w 2005 r. (było tam o 11,3 tys. więcej urządzeń niż w Polsce, natomiast w 2009 r. było ich już o 13,5 tys. więcej).

Wskaźnik 6.043 urządzeń na 1 milion mieszkańców dla Polski to jeden z najniższych wskaźników wśród krajów UE w 2009 r., co przedstawia wykres nr 10 i mapa nr 3.

Wykres nr 10. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców w 2009 r.

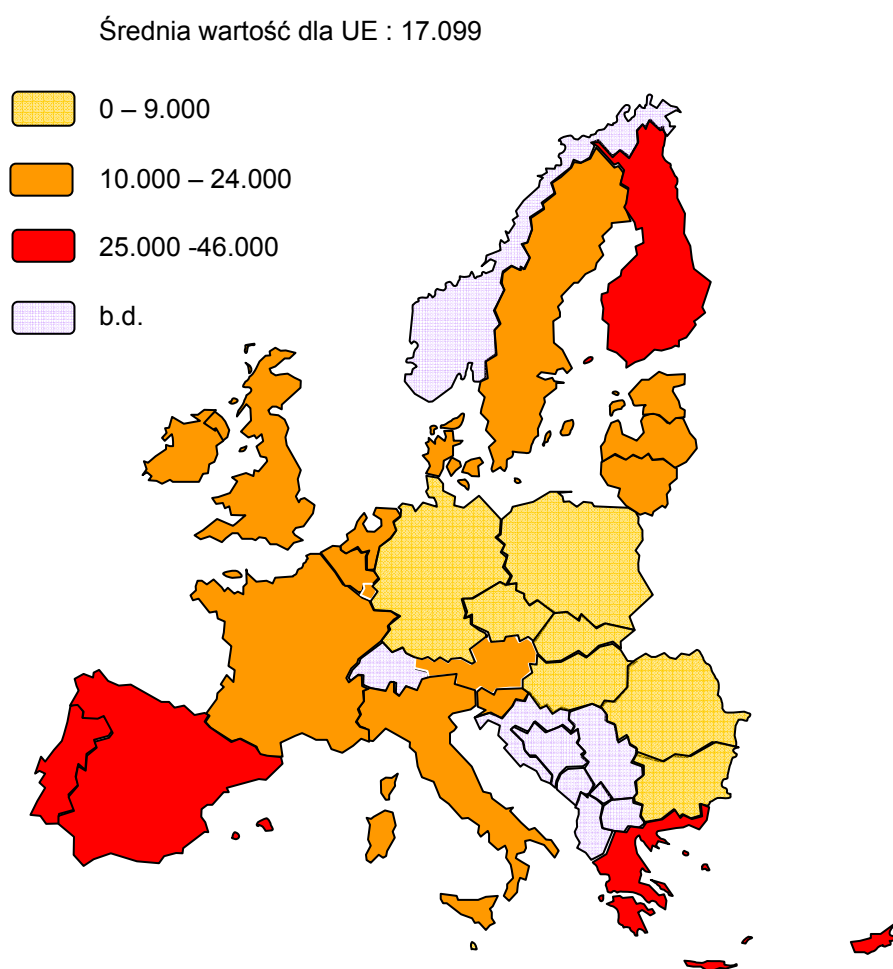
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Na podstawie wykresu nr 10 można stwierdzić, że również na tle regionu, w odniesieniu do opisywanego wskaźnika, Polska wypada dość niekorzystnie. Wyprzedzamy jedynie Rumunię (w tym kraju w roku 2009 przypadało 4.591 urządzeń na 1 mln mieszkańców), natomiast w 2009 r. wyprzedziły nas Czechy (7.416) i to dość znacznie (w 2008 r. Czechy posiadały 5.537 urządzeń na 1 mieszkańca, w Polsce analogicznie było 5.571). Natomiast znacznie więcej takich urządzeń funkcjonowało w takich krajach jak Estonia, Litwa, Łotwa, Bułgaria, Węgry i Słowacja.

Wykres nr 10 oraz mapa nr 3 pokazują, w ujęciu geograficznym, rozłożenie nasycenia urządzeniami akceptującymi elektroniczne instrumenty płatnicze wśród krajów Unii

Europejskiej. W czołówce znajdują się takie kraje, jak Grecja, Finlandia i Hiszpania. Jednocześnie, przeprowadzając porównanie z danymi zaprezentowanymi na wykresie nr 15 (Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2009 r.), można zaobserwować, że Grecja i Hiszpania mają stosunkowo niewielką liczbę transakcji kartami płatniczymi. Wy tłumaczeniem tej sytuacji jest przypuszczalnie „charakter” tych krajów i nastawienie się na bardzo duży ruch turystyczny oraz wynikająca z tego faktu potrzeba dokonywania płatności z wykorzystaniem kart płatniczych przez turystów. Widać to najlepiej na przykładzie Grecji, w której sami Grecy dokonują niewielu transakcji kartami. Na 1 mieszkańca tego kraju w 2009 roku przypadało 7,5 transakcji kartami płatniczymi - dla porównania w Polsce było to 18,5 transakcji, a w Szwecji aż 181,7 transakcji, pomimo że Szwecja jest na 7 miejscu pod względem liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze.

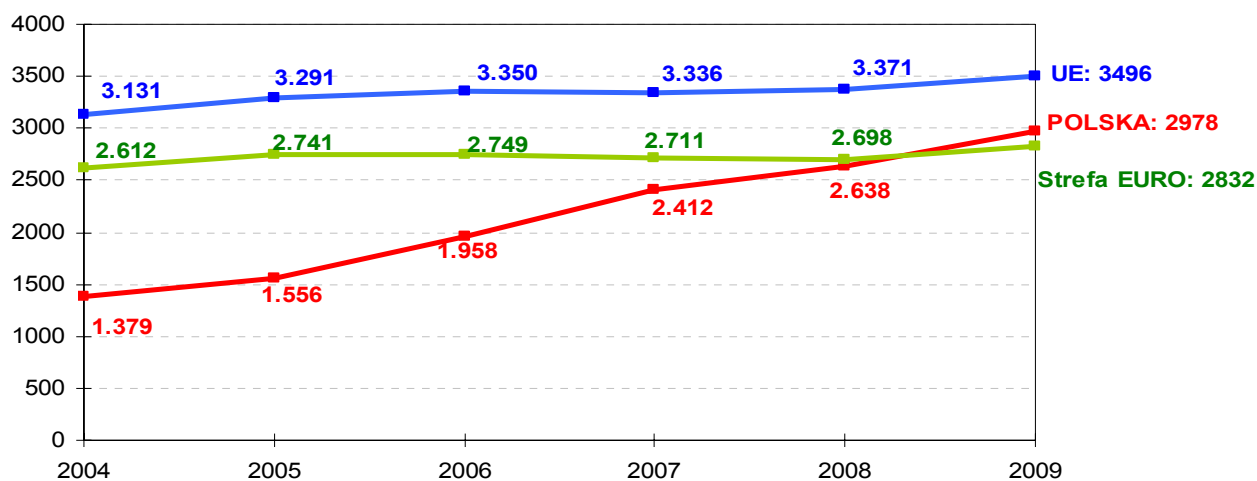
Mapa nr 3. Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze na milion mieszkańców w UE w 2009 r.

5. Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS

Interesująco wypada porównanie wykorzystania zainstalowanych w danym kraju terminali POS. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywana kartami płatniczymi w pojedynczym terminalu POS w Polsce jest niewiele niższa niż średnia w krajach Unii Europejskiej.

Wykres nr 11. Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS na milion mieszkańców w latach 2004 – 2009

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

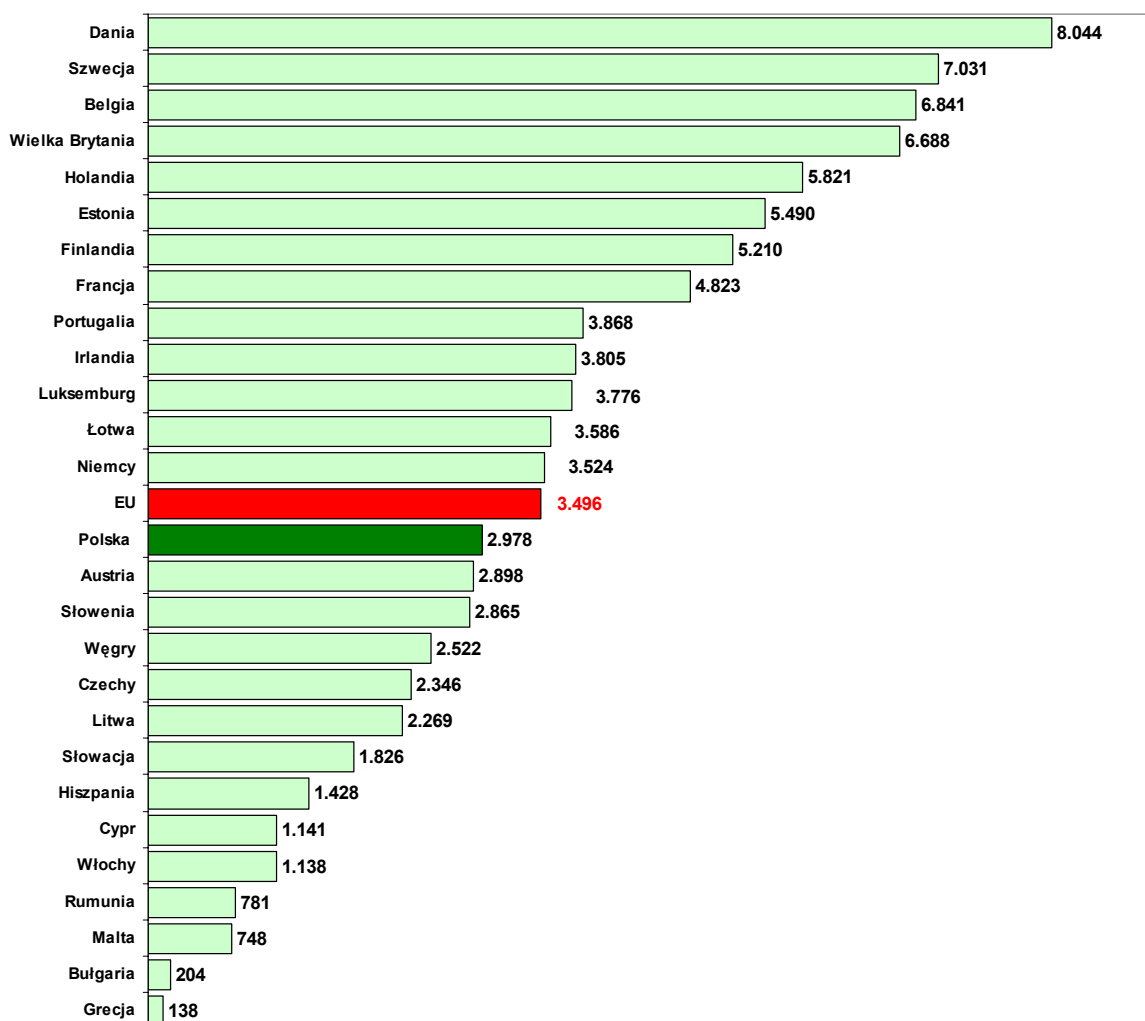
Polska na przestrzeni lat 2004-2009 zmniejszyła swój dystans w liczbie transakcji bezgotówkowych o 70% w stosunku do średniej UE. W 2004 r. w Polsce dokonano o 1.752 mniej transakcji bezgotówkowych niż w UE, natomiast w 2009 r. dystans ten zmniejszył się do 518 transakcji. Jak widać na wykresie nr 11, Polska w 2009 r. wyprzedziła kraje należące do strefy euro w liczbie transakcji w pojedynczym terminalu POS.

Mimo iż Polska ma jeden z najniższych wskaźników liczby urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze na 1 mln mieszkańców, to dobrze wypada pod względem liczby transakcji bezgotówkowych realizowanych kartami płatniczymi w pojedynczym terminalu.

Jak wynika z wykresu nr 12, Polska znacznie wyprzedza w tym zakresie takie kraje jak Grecja, Hiszpania, Włochy, które co prawda są liderami w liczbie zainstalowanych POS-ów, ale jednocześnie kraje te nie należą do czołówki krajów, w których dokonuje się transakcji bezgotówkowych. Przykładowo w Polsce w jednym terminalu realizowanych jest rocznie ok. 3 tys. transakcji płatniczych, czyli 21 razy więcej niż w Grecji, ponad 2,5 razy więcej niż we Włoszech i 2 razy więcej niż w Hiszpanii. Tak dobra pozycja Polski wskazuje, iż Polacy

chętnie używają kart płatniczych pomimo niewielkiej liczby terminali POS. Liderem pod względem intensywności wykorzystania terminali POS jest Dania, ze wskaźnikiem ponad 8 tys. transakcji na terminal.

Wykres nr 12. Liczba transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w pojedynczym terminalu POS w 2009 r.

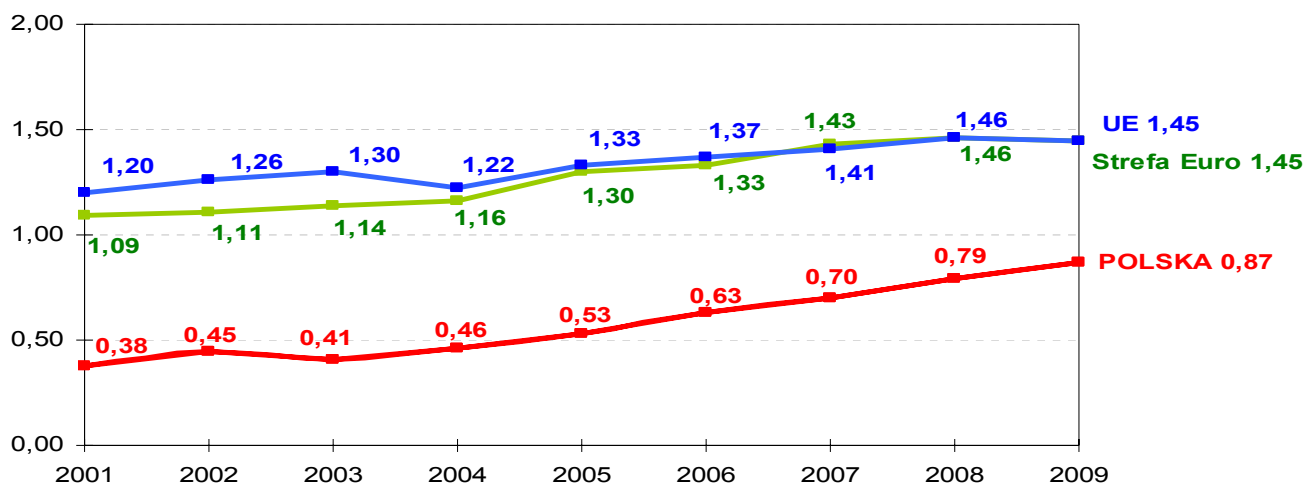
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

6. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca

Wg stanu na koniec 2007 r. w obiegu w Polsce było 26,5 mln kart płatniczych, na koniec 2008 r. było to 30,2 mln kart (14,3 % wzrostu), natomiast na koniec 2009 r. 33,2 mln kart (9,9 % wzrostu w stosunku do 2008 r.). Tym samym liczba kart płatniczych na 1 mieszkańca wzrosła z 0,70 w 2007 r. do 0,79 w 2008 r. i 0,87 w 2009 r.

W krajach unijnych liczba kart płatniczych przypadająca na 1 mieszkańca była średnio o 66,7% wyższa niż w Polsce (wg danych za 2009 r.).

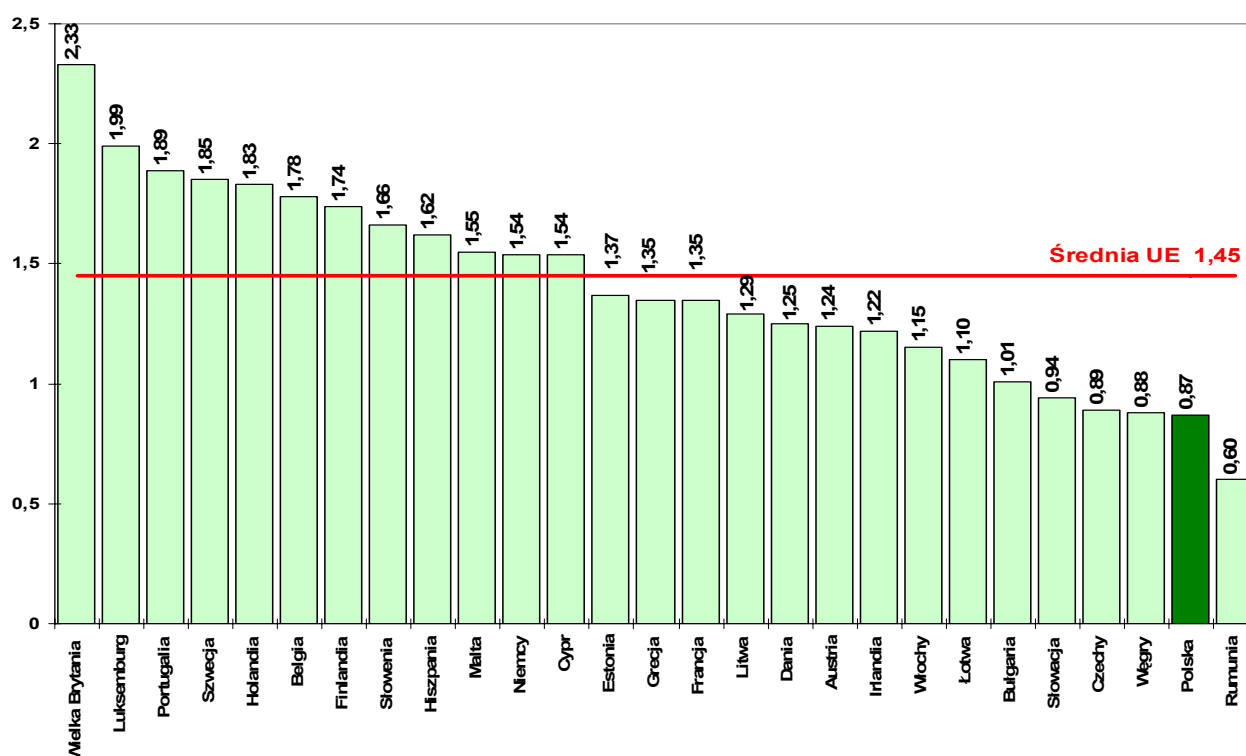
Wykres nr 13. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2009

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Dystans, jaki dzieli Polskę od innych krajów UE, zmniejszył się z 0,8 w 2005 r. do 0,58 w 2009 r. W 2009 r. wskaźnik wydanych kart płatniczych per capita (0,87) stawiał Polskę w końcówce państw Unii Europejskiej, wyprzedzaliśmy podobnie jak w roku 2008 r. jedynie Rumunię, co przedstawia wykres nr 14.

Wykres nr 14. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w 2009 r.

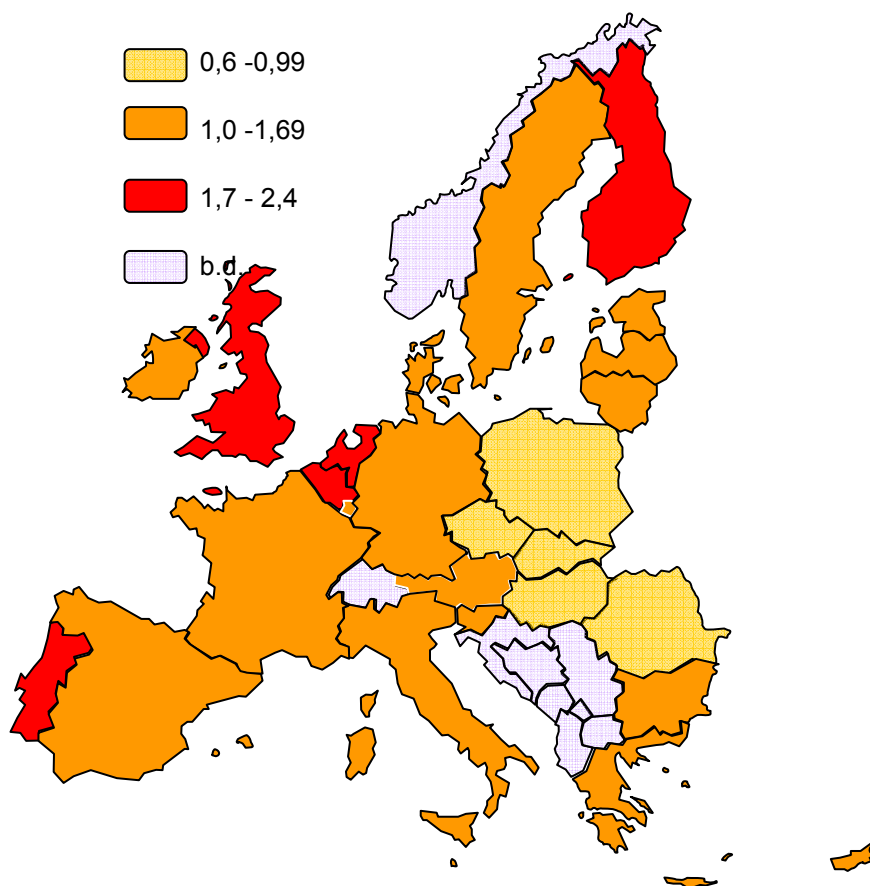

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Wykres nr 14 i mapa nr 4 pokazują, w ujęciu geograficznym, poziom wskaźnika wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w krajach Unii Europejskiej w 2009 r. Polska na tle regionu i całej UE odznacza się bardzo niską liczbą wydanych kart. Jest to przeszło dwa razy mniej kart na jednego mieszkańca niż w Wielkiej Brytanii, Luksemburgu, Portugalii, Szwecji, Holandii, Belgii i Finlandii. W naszym regionie na podobnym poziomie co Polska znajdują się Węgry i Czechy, natomiast znacznie wyższy poziom omawiany wskaźnik osiąga w Estonii, na Litwie, Łotwie i w Bułgarii.

Mapa nr 4. Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca w UE w 2009 r.

Średnia wartość dla UE : 1,45

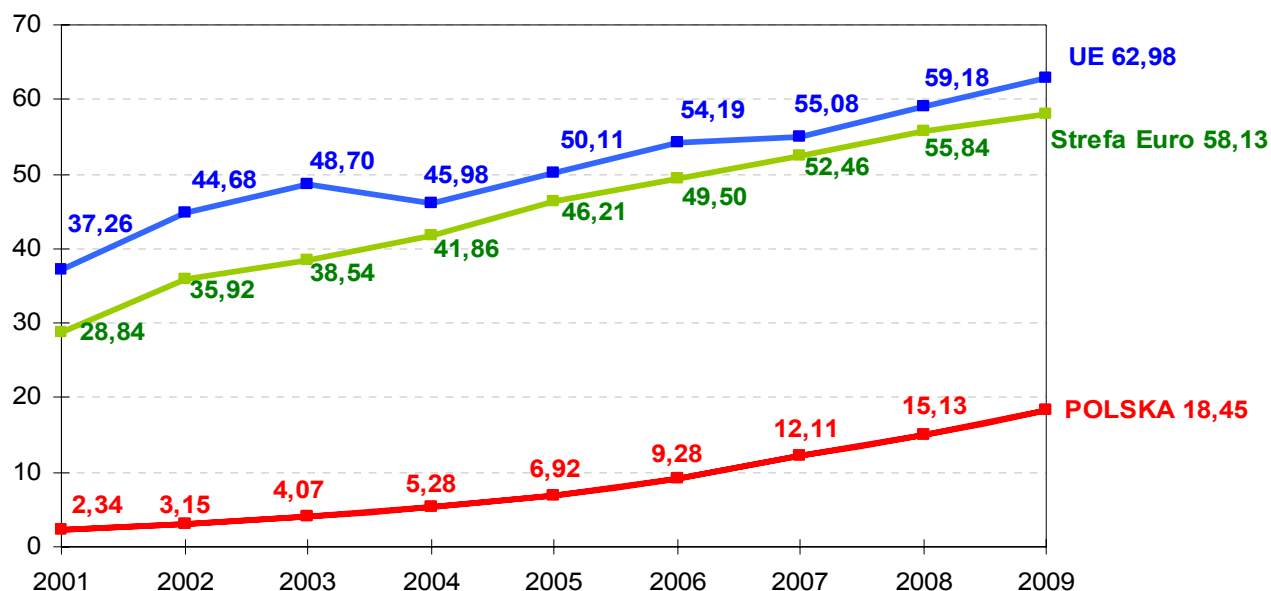
Nadal wśród kart płatniczych w Polsce dominują karty debetowe. Wg stanu na koniec 2008 r. kart debetowych było 20,5 mln szt., co stanowiło 67,6% ogółu kart (kart kredytowych było 9,4 mln szt., a kart obciążeniowych 0,4 mln szt.). Natomiast na koniec 2009 r. karty debetowe, w liczbie 22 mln, stanowiły 65,8 % ogółu kart płatniczych (33,2 mln). Kart kredytowych i obciążeniowych było odpowiednio 10,9 mln i 0,4 mln, co stanowiło 33,1 % i 1,1 % ogółu kart płatniczych w 2009 r.

7. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca

W porównaniu z krajami Unii Europejskiej w Polsce nadal za pomocą kart płatniczych dokonywanych jest stosunkowo niewiele transakcji (przy ustalaniu wielkości tego wskaźnika nie brano pod uwagę liczby operacji podjęcia gotówki). W 2009 r. liczba transakcji bezgotówkowych na 1 mieszkańca wyniosła w Polsce 18,5 na 1 mieszkańca.

Wykres nr 15 pokazuje, że porównanie wysokości wskaźnika dla Polski do średniej dla UE (62,98) i Strefy Euro (58,13) wypada dość niekorzystnie, gdyż statystyczny mieszkaniec UE dokonuje średnio ponad 3 razy więcej transakcji bezgotówkowych kartami płatniczymi niż statystyczny Polak.

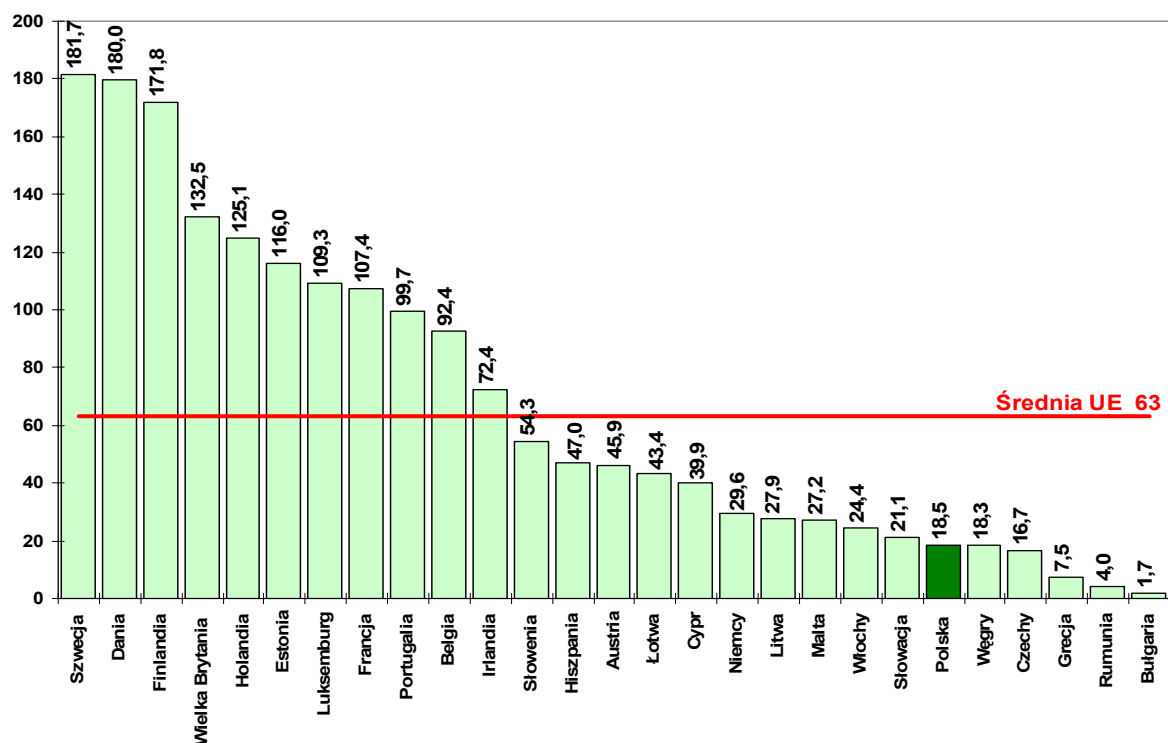
Wykres nr 15. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2009

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Średnia dla krajów Unii Europejskiej w 2009 r. to 63 transakcje na 1 mieszkańca. Mimo tak wyraźnej dysproporcji między Polską a średnią dla UE należy stwierdzić, że poziom liczby transakcji kartami w Polsce szybko wzrasta. Dla porównania w 2006 r. w Polsce przeciętny mieszkaniec dokonywał tylko 9,3 płatności kartami płatniczymi, w 2007 r. 12,1, w 2008 r. 15,1, a w 2009 r. 18,5. W stosunku do 2006 r. oznacza to wzrost o 99 %. Niestety, nadal znajdujemy się w końcówce krajów UE, wyprzedzając jedynie Węgry, Czechy, Grecję, Rumunię i Bułgarię (w stosunku do 2008 r. wyprzedziliśmy nieznacznie Węgry), co przedstawia wykres nr 16.

Wykres nr 16. Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2009 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Jednocześnie jest to wynik o ponad 10 razy niższy niż w Szwecji (181,7) i Danii (180). Wysoką liczbę transakcji kartami płatniczymi per capita w 2009 r. miała również Finlandia (9 razy więcej niż w Polsce). Warto zwrócić również uwagę na Estonię, w której omawiany wskaźnik osiągnął w 2009 r. poziom 116 transakcji. Oznacza to, że w Estonii od roku 2004 wykorzystanie kart płatniczych wzrosło o 161 % (z poziomu 44,5 transakcji per capita)⁷.

Pod względem wykorzystania kart płatniczych na jednego mieszkańca, Polska, na tle naszego regionu, czyli krajów o podobnych uwarunkowaniach pod względem gospodarczym, społecznym i geograficznym plasuje się w środku tych krajów. Na podobnym poziomie znajdują się kraje takie jak Słowacja, Węgry i Czechy, jednocześnie jednak widać dużą różnicę między naszym krajem a Litwą (27,9) oraz Łotwą (43,4).

8. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą

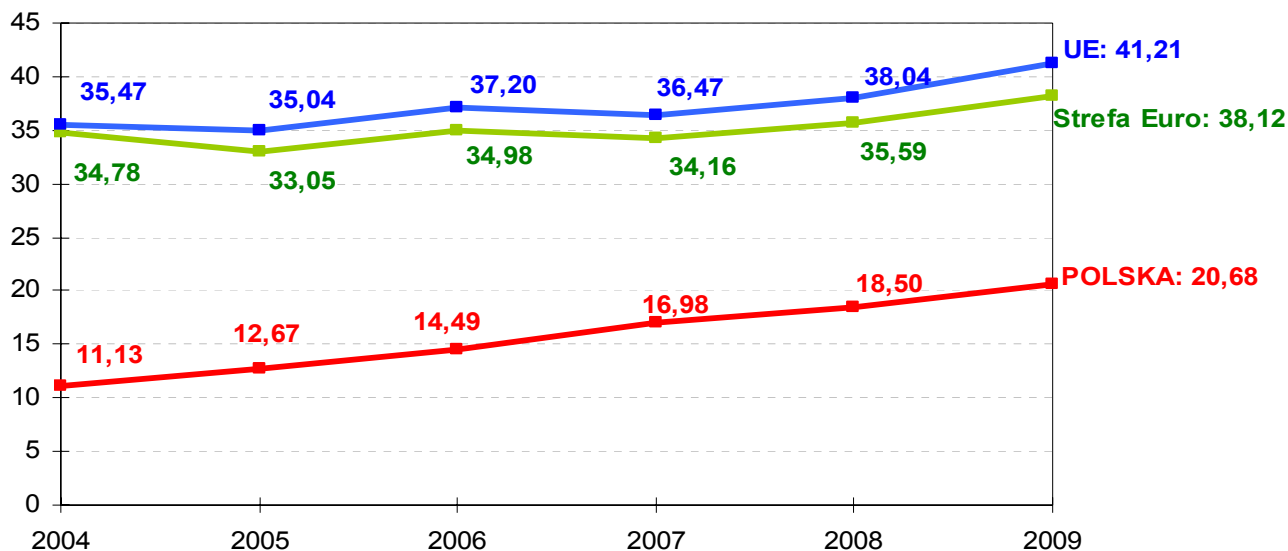
Kolejnym wskaźnikiem obrazującym częstotliwość wykorzystania kart płatniczych jest liczba transakcji bezgotówkowych na jedną kartę.

Należy zauważyć, iż pomimo że Polska znacznie zmniejszyła swój dystans w stosunku do średniej UE w liczbie transakcji bezgotówkowych zrealizowanych w terminalu POS

⁷ ECB Statistical Data Warehouse, Tabela 7.4 a "Number of transaction per capita" <http://sdw.ecb.europa.eu>

(vide pkt 5), to dystans w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonanych pojedynczą kartą płatniczą w terminalach POS zmniejszył się nieznacznie (z 24,3 w 2004 r. do 20,5 w 2009 r.).

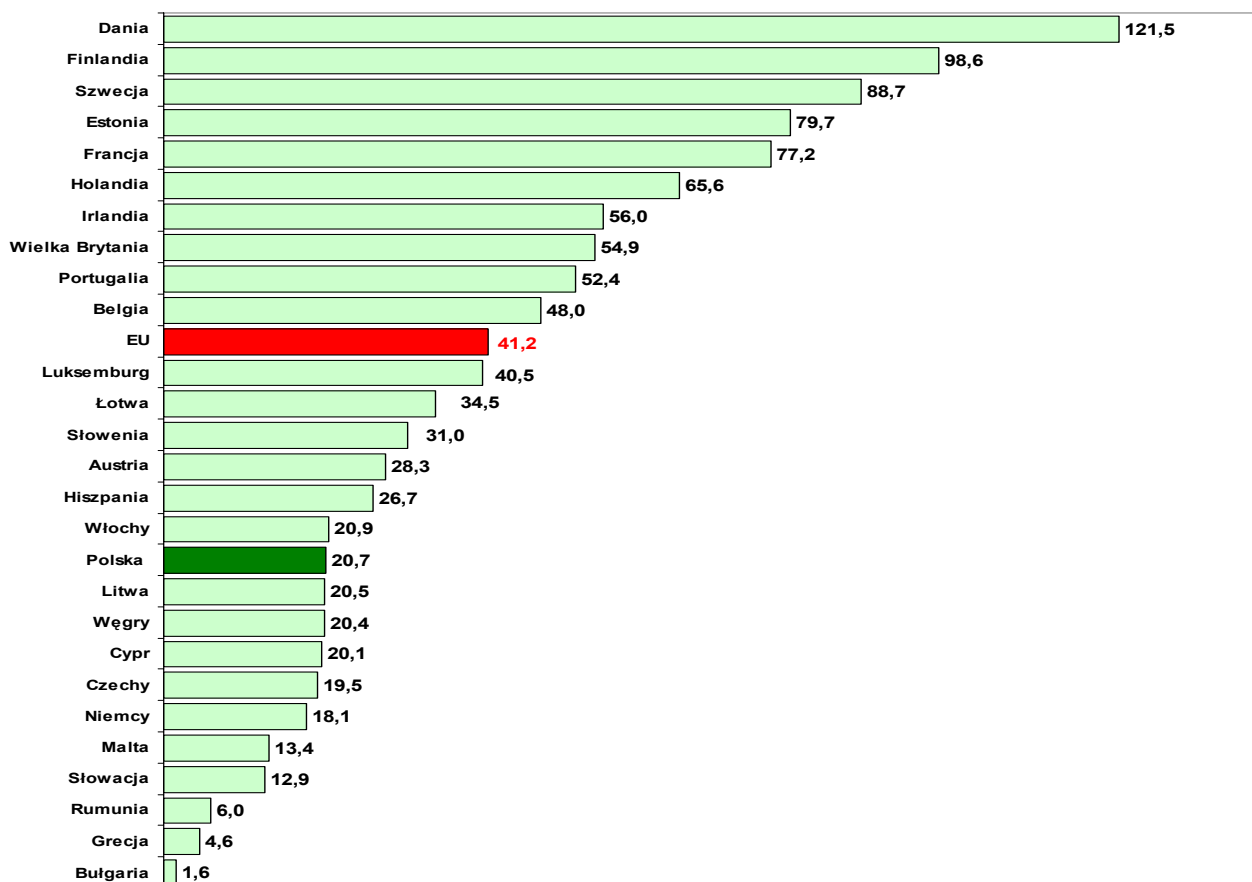
Wykres nr 17. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonanych pojedynczą kartą płatniczą na 1 mieszkańca w latach 2004 – 2009

Polska ze wskaźnikiem prawie 21 transakcji rocznie dokonywanych jedną kartą plasuje się poniżej średniej unijnej (41), ale wyprzedza 10 krajów (w tym Niemcy). Na podstawie tego wskaźnika można stwierdzić, że w niektórych krajach charakteryzujących się dużą liczbą wydanych kart na jednego mieszkańca (np. Wielkiej Brytanii – 2,3 karty na mieszkańca, Luksemburgu – 2 karty na mieszkańca) większa niż w Polsce część kart jest nieaktywna lub mało aktywna i nie są nimi w ogóle lub w bardzo małym stopniu przeprowadzane transakcje. Najczęściej do dokonywania płatności wykorzystują karty Duńczycy (121 razy w roku, czyli 3-krotnie częściej niż średnia w UE) oraz mieszkańcy pozostałych krajów skandynawskich (Finlandia - 99, Szwecja - 89, Estonia - 80).

Najmniejszy poziom tego wskaźnika zanotowano w Bułgarii (1,6), Grecji (4,6) i Rumunii (6). W 2010 r. pod względem tego wskaźnika Polska powinna osiągnąć jeszcze wyższą pozycję, bowiem w pierwszych trzech kwartałach 2010 roku nastąpił spadek liczby kart płatniczych (głównie na skutek zamykania przez banki nieaktywnych kart kredytowych oraz zwiększenia wymagań stawianych klientom pragnącym uzyskać karty kredytowe), przy jednoczesnym wzroście liczby transakcji bezgotówkowych dokonywanych kartami.

Wykres nr 18. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą płatniczą w 2009 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

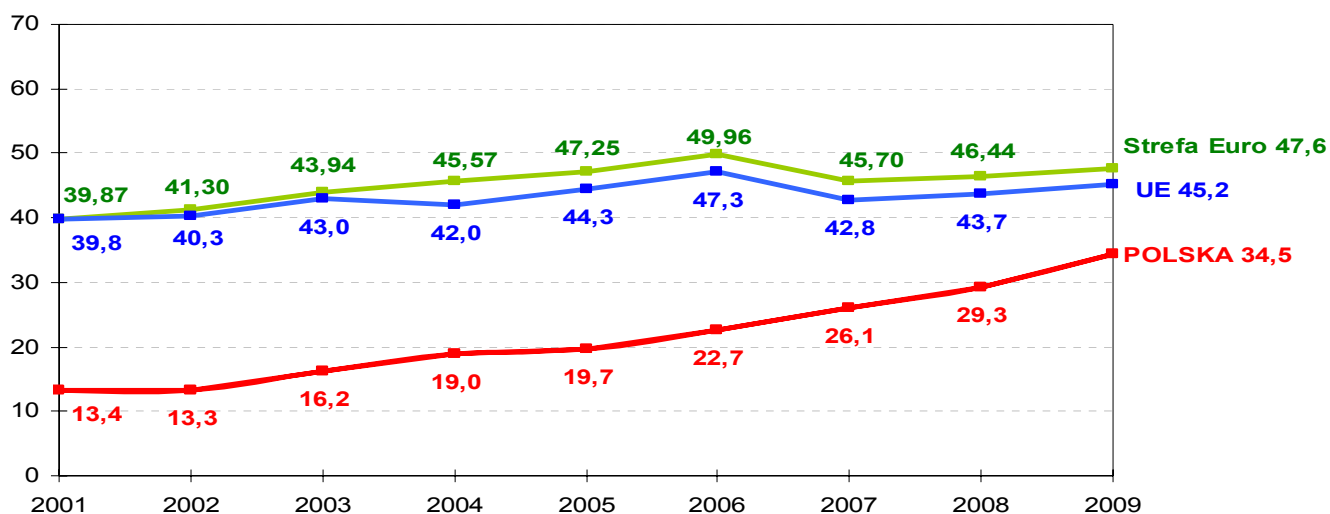
9. Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca

Liczba zrealizowanych poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2009 r. plasuje Polskę (ze wskaźnikiem 34 liczby poleceń przelewu per capita) poniżej średniej w UE (45,2), a także poniżej średniej dla krajów Strefy Euro (47,6), co pokazuje wykres nr 19.

Jak widać na poniższym wykresie, znaczna dynamika wzrostu poleceń przelewu na 1 mieszkańca w badanym okresie w Polsce pozwoliła zredukować różnicę między średnią dla Polski a średnią dla UE i Strefy Euro o ok. 1/3. Dodatkowo, jak pokazuje wykres nr 19, w 2007 r. nastąpił spadek przeciętnej liczby poleceń przelewu w UE i Strefie Euro w stosunku do 2006 r.⁸. W 2009 r. statystyczny mieszkaniec UE dokonywał o 32 % więcej poleceń przelewu niż statystyczny Polak.

⁸ Liczba poleceń przelewu w 2007 r. w ECB Statistical Data Warehouse dla Niemiec jest znacznie mniejsza niż dla lat wcześniejszych (np. w 2006 r. wyniosła 7.262,2 mln, a w 2007 r. wyniosła 5.177,7 mln). Dane te wynikają ze zmiany w zasadach raportowania i nie są spójne z danymi z lat poprzednich. Podobna sytuacja dotyczy Francji. Może to wyjaśniać spadek liczby poleceń przelewu dla średniej Strefy Euro i całej UE.

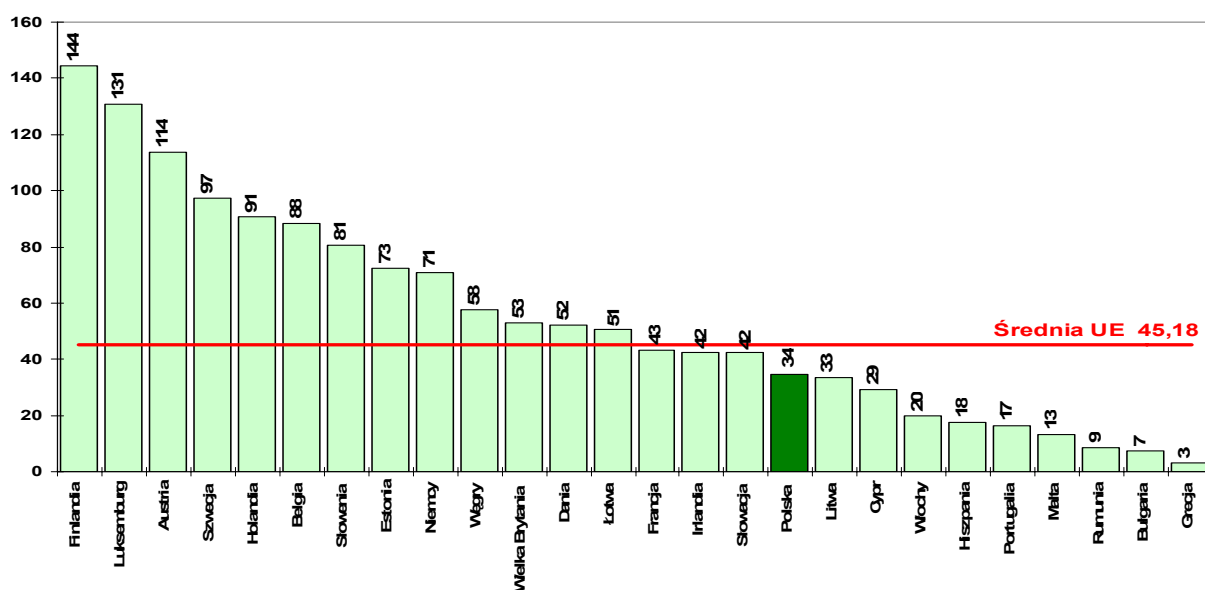
Wykres nr 19. Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2009

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W Polsce polecenie przelewu stanowi (obok karty płatniczej) najbardziej popularną, wśród posiadaczy rachunków bankowych, formę rozliczeń bezgotówkowych. Wskaźnik liczby poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2009 r. w Polsce był wyższy niż w takich krajach jak Litwa, Cypr, Włochy, Hiszpania, Portugalia, Malta, Rumunia, Bułgaria i Grecja (vide wykres nr 20). W stosunku do danych za 2008 r. Polska w 2009 r. wyprzedziła jedynie Litwę. Popularność tego instrumentu płatniczego wskazuje również na zaufanie, jakie Polacy mają do polecenia przelewu. Sytuacja ta jest skrajnie różna w przypadku polecenia zapłaty (vide wykres nr 22).

Wykres nr 20. Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca w 2009 r.

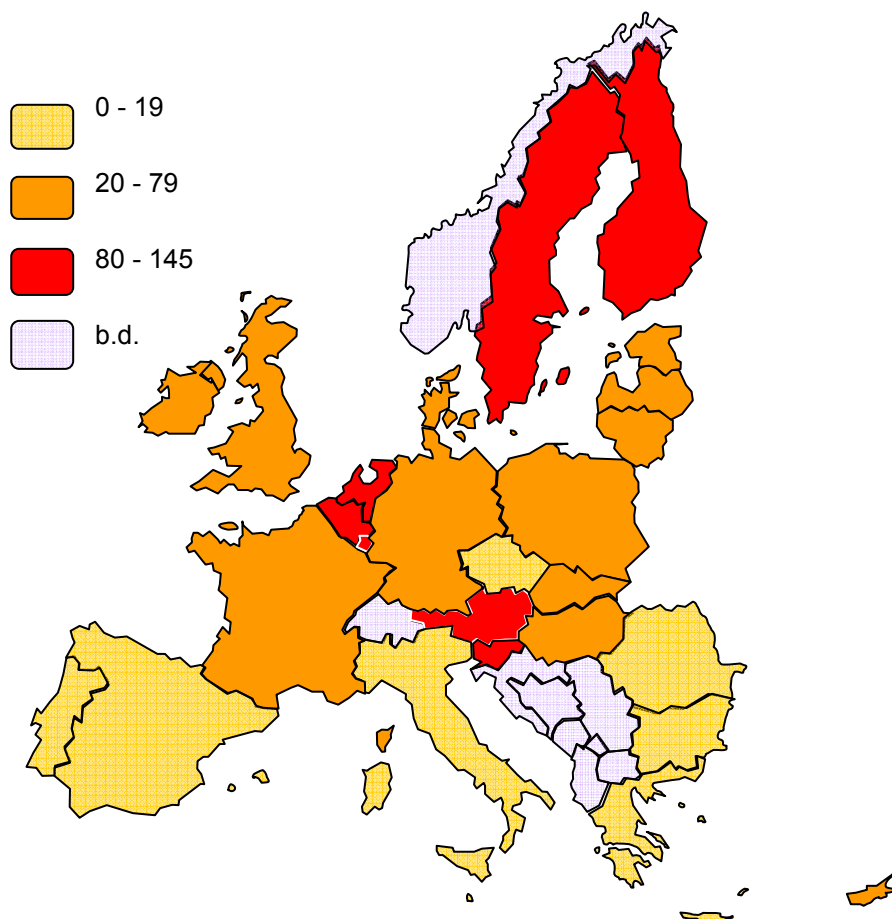

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Czech)

Wykres nr 20 pokazuje, że liderem w zakresie liczby dokonywanych poleceń przelewu w przeliczeniu na 1 mieszkańca w 2009 r. jest Finlandia ze wskaźnikiem na poziomie 144 poleceń przelewu (4 razy więcej niż w Polsce). Najgorszy wskaźnik w 2009 r. odnotowała Grecja. Statystyczny Grek wykonał jedynie 3 polecenia przelewu w roku. Sytuacja Polski na tle regionu, w zakresie omawianego wskaźnika, rysuje się jednak nie najlepiej. Wiele krajów naszego regionu osiągnęło w 2009 r. większą niż Polska liczbę poleceń przelewu per capita: Estonia (73), Węgry (58), Łotwa (51), Słowacja (42).

Mapa nr 5. Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca w UE w 2009 r.

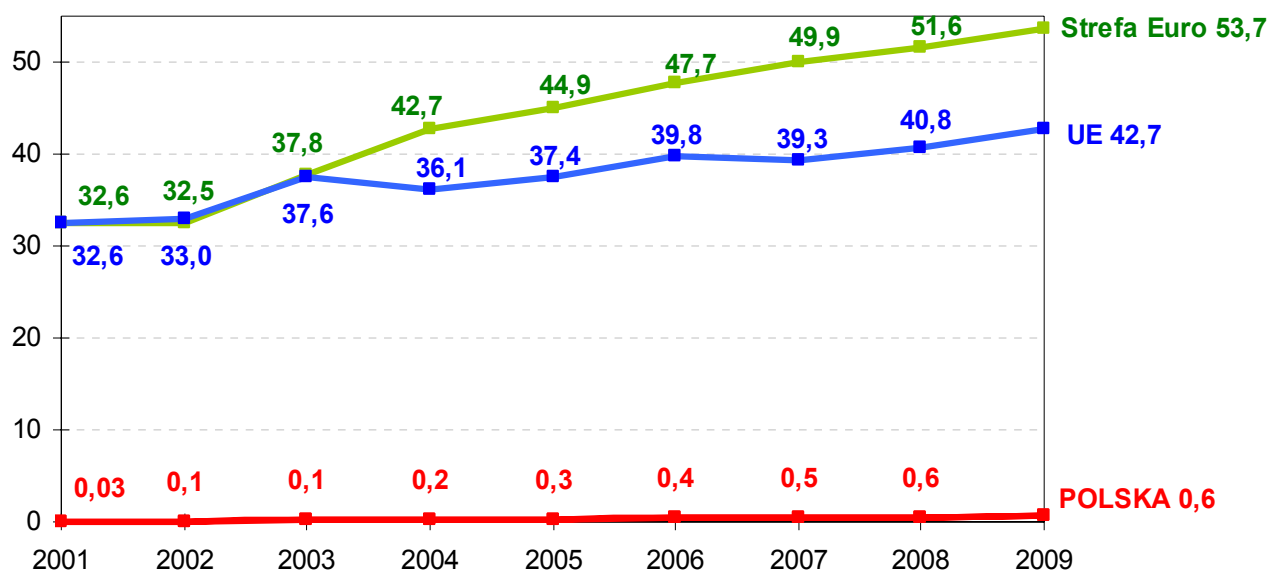
Średnia wartość dla UE : 45,18

10. Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca

Polecenie zapłaty w Polsce ma znikome znaczenie w porównaniu do krajów UE i Strefy Euro. Należy jednak odnotować, że liczba poleceń zapłaty w Polsce w latach 2001 – 2004 podwajała się rok do roku, natomiast w latach 2006-2009 r. tempo wzrostu liczby dokonywanych poleceń zapłaty rok do roku wynosiło odpowiednio: 2006 – 30,2 %, 2007 – 24,8 %, 2008 – 10,5 %, 2009 – 5,7%.

Wykres nr 21. Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2009

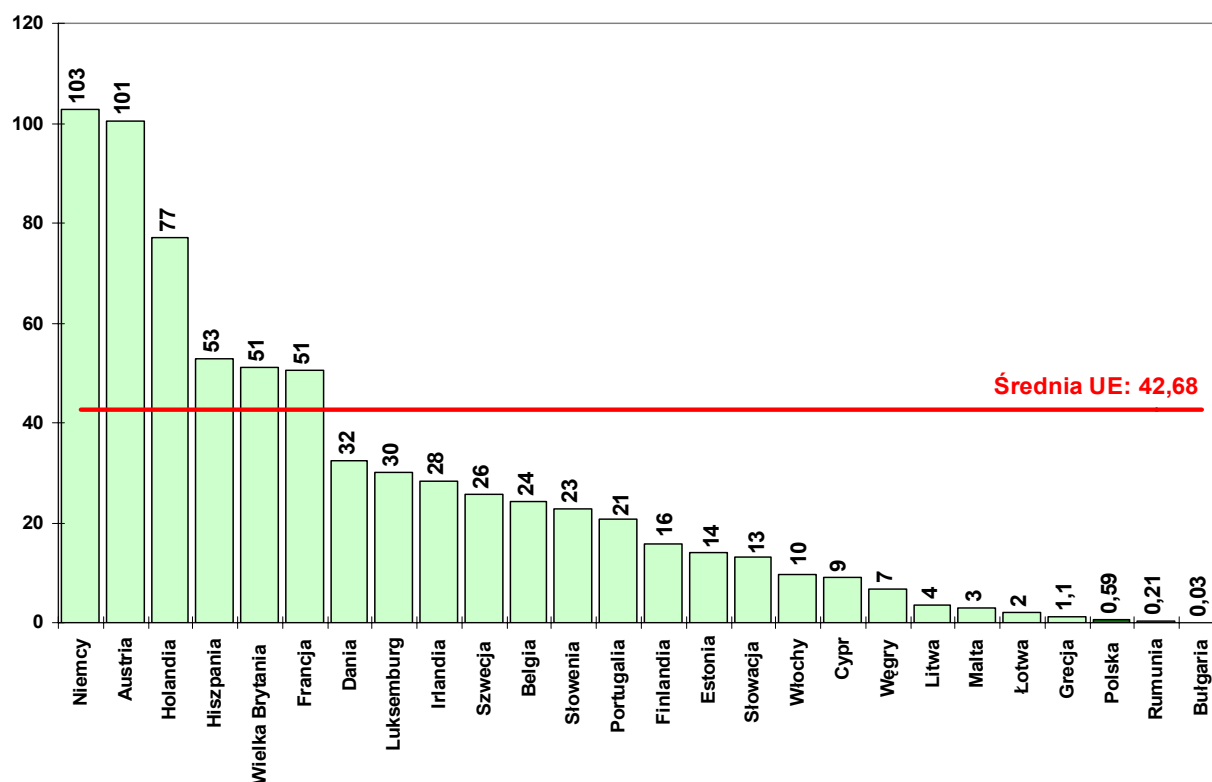

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Liczba zrealizowanych poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2009 r. plasuje Polskę w samej końcówce UE, podobnie jak w latach 2004-2008. Pod względem tego wskaźnika wyprzedzamy jedynie Bułgarię i Rumunię (vide wykres nr 22).

Jak widać na wykresie nr 22 oraz na mapie nr 6, najwyższą liczbę poleceń zapłaty przypadającą na jednego mieszkańca w 2009 r. odnotowały Niemcy i Austria (odpowiednio 103 i 101), najniższą zaś Polska, Rumunia i Bułgaria (odpowiednio 0,6, 0,2 oraz 0,03). Średnia dla Strefy Euro w 2009 r. wyniosła 53,7. Dla całej Unii Europejskiej było to średnio 42,7 poleceń zapłaty w ciągu 2009 r. na 1 mieszkańca (vide wykres nr 21 i 22).

Wykres nr 22. Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w 2009 r.

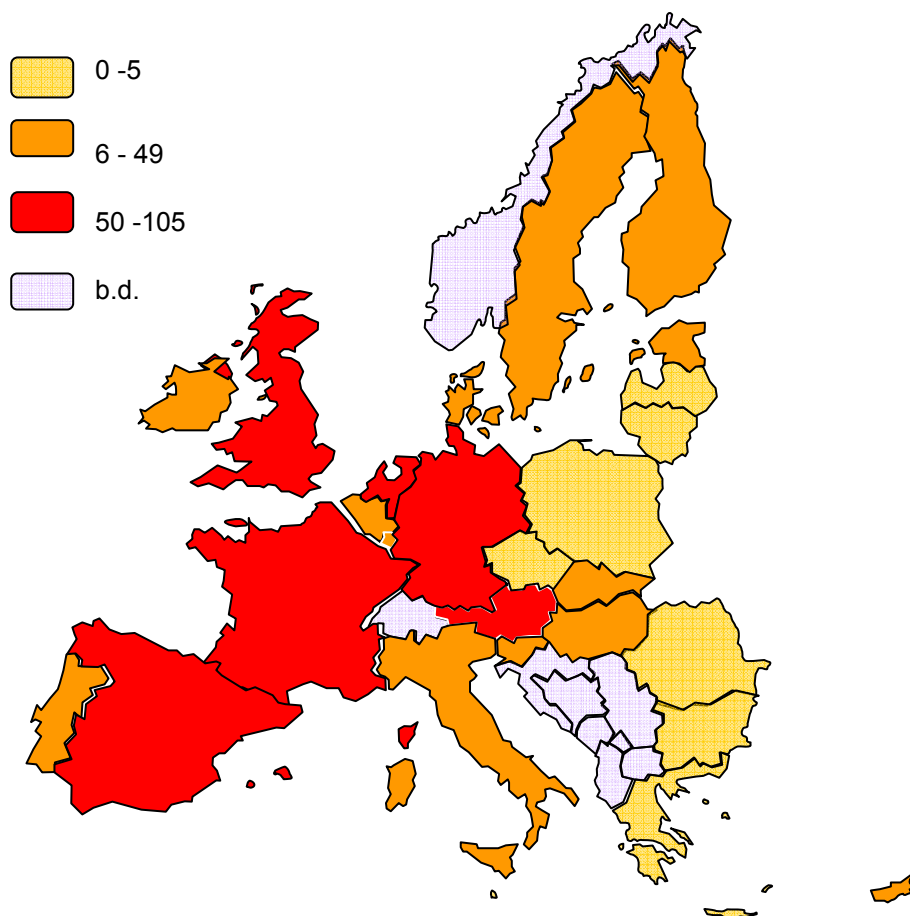
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu> (brak danych dotyczących Czech)

Można zauważyć, że pozycja Polski, w odniesieniu do omawianego wskaźnika, jest o wiele słabsza niż innych krajów regionu. Polecenie zapłaty jest instrumentem kilkakrotnie (albo nawet kilkunastokrotnie) częściej wykorzystywanym w krajach takich jak Estonia, Węgry, Litwa i Łotwa.

Przyczyna małej popularności polecenia zapłaty w Polsce tkwi w skomplikowanej procedurze ustanawiania polecenia zapłaty, wynikających m.in. z niepełnej wiedzy obawach klientów przed upoważnianiem wierzyciela do obciążania rachunku bankowego, braku właściwej kampanii promocyjnej i wystarczających zachęt do korzystania z tej formy rozliczeń, jak też z przyzwyczajień konsumentów do płacenia rachunków gotówkowo na poczcie lub w innym miejscu (np. w kasie wierzyciela lub w punkcie przyjmującym wpłaty na rachunki bankowe).

Mapa nr 6. Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca w UE w 2009 r.

Średnia wartość dla UE : 42,68

11. Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych

Transakcje bezgotówkowe obejmują przede wszystkim transakcje dokonywane przy użyciu kart płatniczych, polecenia przelewu, polecenia zapłaty oraz - w przypadku niektórych krajów - również przy użyciu czeków i instrumentów pieniądza elektronicznego, a zatem omawiany wskaźnik może być ogólniejszym miernikiem aktywności obywateli danego kraju w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatności.

Wśród transakcji bezgotówkowych w Polsce dominują polecenia przelewu. W 2009 r. ich udział w liczbie dokonywanych transakcji stanowił 64,4 %. Nadal był niewielki udział poleceń zapłaty – zaledwie 1,1 %. Udział kart płatniczych pod tym względem wynosił 34,5 %. Liczbę transakcji bezgotówkowych przedstawia tabela nr 4.

Tabela nr 4: Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w latach 2001 - 2009 (w mln zł)

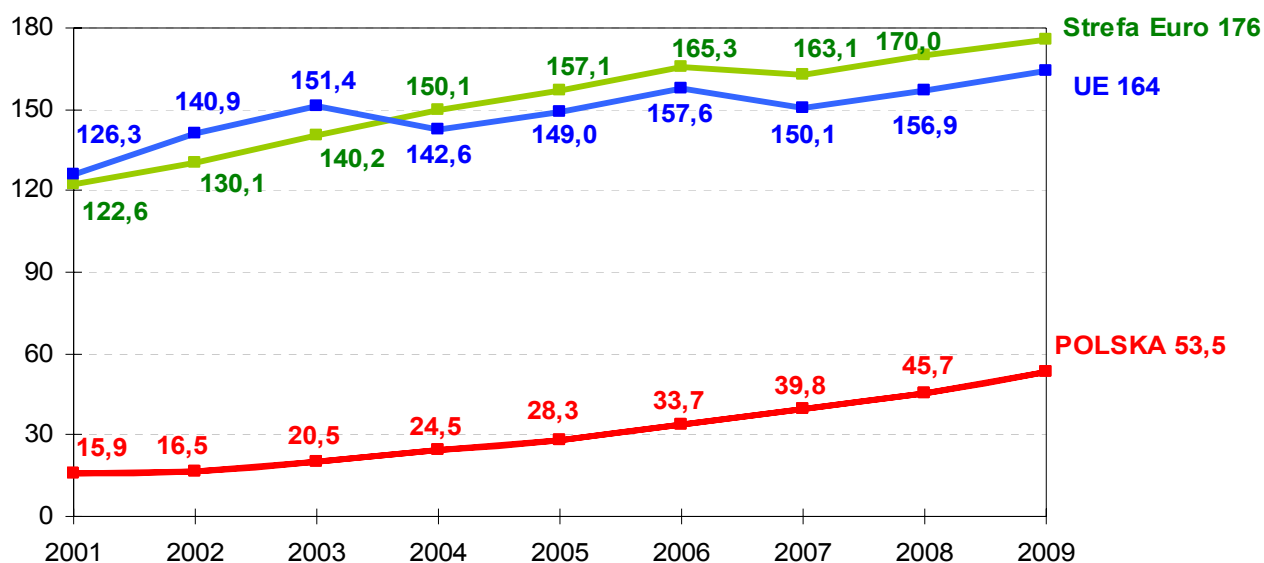
Okres	Przelewy		Czeki		Karty płatnicze		Polecenie zapłaty		RAZEM
	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)	%	liczba trans. (tys)
2001	511.571	84,29	4.843	0,80	89.556	14,76	960	0,16	606.930
2002	507.100	80,23	2.306	0,36	120.368	19,04	2.257	0,36	632.031
2003	619.790	79,31	1.670	0,21	155.634	19,91	4.430	0,57	781.524
2004	726.610	77,63	400	0,043	201.430	21,52	7.540	0,81	935.980
2005	751.274	73,09	308	0,003	264.477	25,73	11.873	1,16	1.027.932
2006	864.248	70,05	196	0,016	353.906	28,68	15.446	1,25	1.233.796
2007	994.818	67,40	166	0,011	461.772	31,28	19.292	1,31	1.476.048
2008	1.115.888	65,10	226	0,013	576.673	33,64	21.306	1,24	1.714.093
2009	1.314.723	64,40	246	0,012	703.927	34,48	22.525	1,10	2.041.421

Źródło: Dane Narodowego Banku Polskiego

W latach 2001-2009 widoczny był stały wzrost wykorzystywania w Polsce bezgotówkowych instrumentów płatniczych, co z perspektywy obrotu bezgotówkowego jest pozytywną tendencją.

W Polsce widoczny jest wyraźny trend wzrostowy, w szczególności w liczbie transakcji dokonywanych kartami płatniczymi oraz liczbie poleceń przelewu. Wzrost liczby transakcji bezgotówkowych dokonywanych wszystkimi instrumentami płatniczymi jest porównywalny z wzrostem w pozostałych krajach UE (wykres nr 23).

Wykres nr 23. Liczba transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w latach 2001 – 2009.

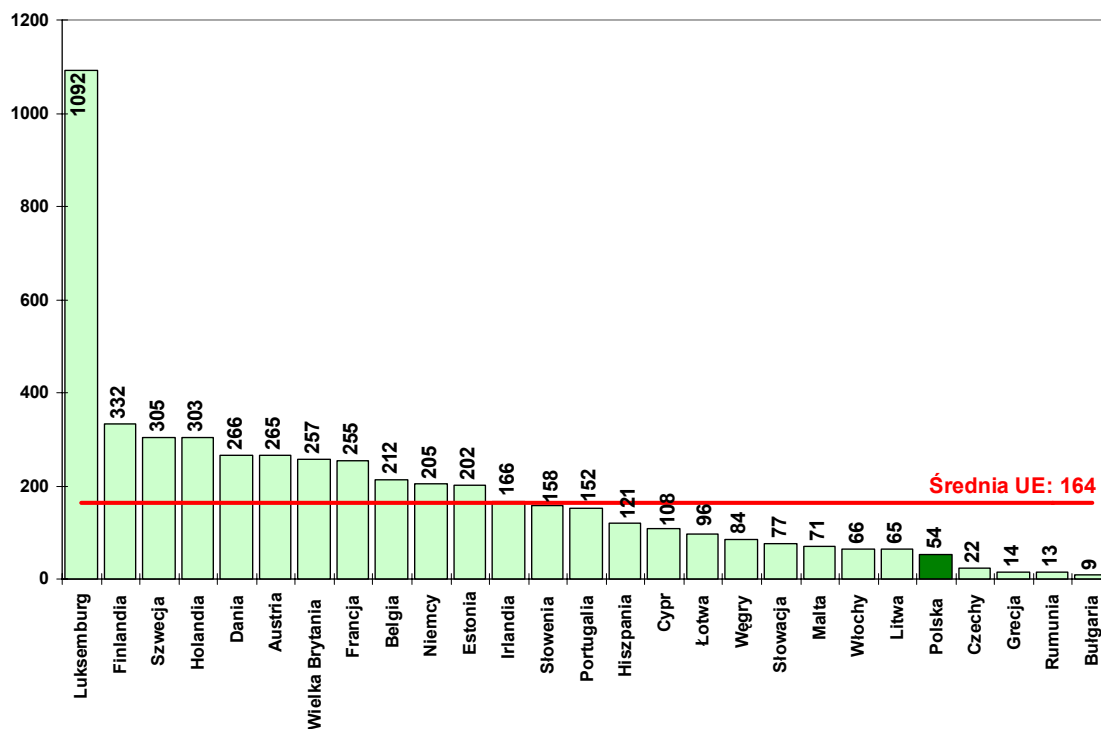
Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Niezależnie od powyższego, należy zaznaczyć, że w latach 2001- 2009 średni roczny wzrost wykorzystania elektronicznych instrumentów płatniczych wyrażony w liczbie transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca wyniósł w Polsce 18,8 %.

Wykres nr 24 pokazuje, że sytuacja Polski w regionie, w odniesieniu do omawianego wskaźnika, nie jest najlepsza. W roku 2009 wyższą liczbę transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca miały takie kraje z naszego regionu jak Estonia (202), Łotwa (96), Węgry (84), Słowacja (77) i Litwa (65).

W 2009 r. Polska zajmowała miejsce w końcówce państw UE pod względem liczby transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca (wyprzedzaliśmy Czechy, Grecję, Rumunię i Bułgarię), co pokazuje wykres nr 24. W stosunku do danych za 2008 r. Polska wyprzedziła w 2009 r. Czechy. Na jednego Polaka w 2009 r. przypadało 54 takich transakcji, co w porównaniu do średniej UE (164 transakcje) oraz średniej dla Strefy Euro (176 transakcji) daje bardzo niekorzystny obraz wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych w naszym kraju.

Wykres nr 24. Liczba transakcji bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2009r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Jak pokazuje wykres nr 24, najwyższy poziom wykorzystania bezgotówkowych instrumentów płatniczych w UE odnotował Luksemburg (1.092 transakcji per capita – czyli o 20 razy więcej niż w Polsce). Luksemburg uzyskał tak wysoki wskaźnik, ponieważ jako jedno z nielicznych państw ma najwyższe wykorzystanie bezgotówkowego instrumentu, jakim jest instrument pieniądza elektronicznego. Wynika to z faktu, że firma Paypal, świadcząca usługi płatnicze w handlu internetowym, ma siedzibę w Luksemburgu oraz wydaną w tym kraju licencję instytucji kredytowej. Większość transakcji przeprowadzonych w całej Europie zostało przypisanych jako dokonane w Luksemburgu, ponieważ rachunki, z których dokonywano płatności, są umiejscowione w Luksemburgu, pomimo tego, że posiadaczami tych rachunków są obywatele różnych państw UE. Na jednego Luksemburczyka w 2009 r. przypadało 821 transakcji instrumentem pieniądza elektronicznego, przy średnim wskaźniku UE wynoszącym 1,82. Jednocześnie w Luksemburgu jest mniej niż w naszym kraju placówek instytucji oferujących usługi płatnicze przypadających na 1 mln mieszkańców (vide wykres nr 2). Niestety nie podano informacji odnośnie Luksemburga dotyczącej liczby rachunków bankowych, natomiast liczba poleceń przelewu w przeliczeniu na 1 mieszkańca jest jedną z wyższych (130,8) i stawia Luksemburg tuż za Finlandią ze wskaźnikiem 144 przy średniej UE 45,2 (vide wykres nr 20). Podobnie w liczbie transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2009 r. Luksemburg był znacznie powyżej średniej UE.

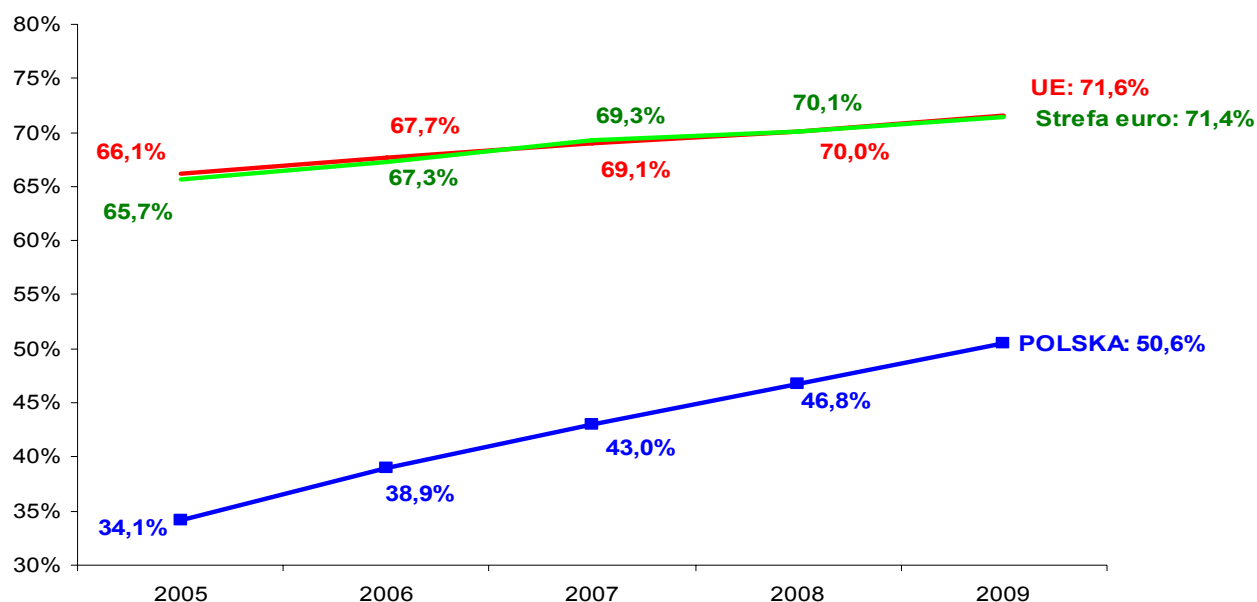
Poziom wykorzystania poszczególnych instrumentów płatniczych w różnych krajach UE jest bardzo zróżnicowany, co pokazuje wykres nr 24. Generalnie można zauważyć, że w krajach tzw. „starej piętnastki UE” sytuacja wygląda lepiej, tzn. liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca w 2008 r. jest wyższa niż w „nowych” państwach UE. Wyjątek stanowią takie kraje jak Grecja i Włochy.

W tzw. nowych krajach UE widać wyraźnie podobne tendencje w używaniu instrumentów płatniczych, czyli dość wysoką liczbę poleceń przelewu i operacji kartami. Natomiast wskaźnik liczby poleceń zapłaty jest bardzo niski (wyjątkiem są Cypr, Słowenia i Słowacja). W „nowych” państwach UE, poza Maltą i Cyprzem, praktycznie nie istnieją чеки.

12. Udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi

Analizując wykorzystywanie bezgotówkowych instrumentów płatniczych, warto zająć się wskaźnikiem pokazującym udział transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji kartami płatniczymi (vide wykres nr 26). W 2009 r. w Polsce po raz pierwszy dokonano kartami płatniczymi więcej transakcji bezgotówkowych niż gotówkowych i osiągnięto poziom 50,6 %. Do 2008 r. w Polsce kart używano częściej do podejmowania gotówki w bankomatach niż do dokonywania nimi płatności.

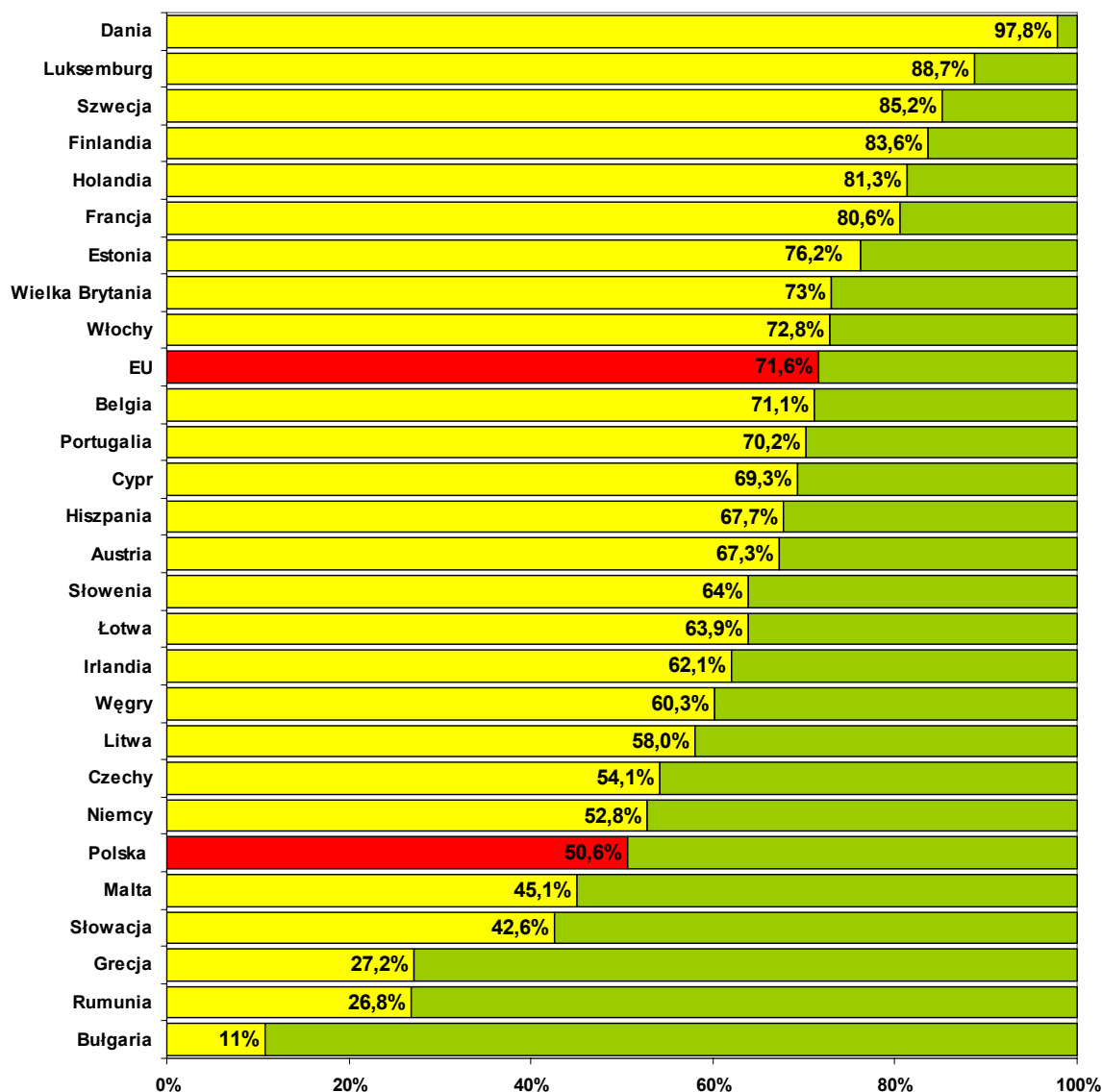
Wykres nr 25. Udział procentowy transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w latach 2005 – 2009

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Wykres nr 25 przedstawia postępującą w całej Europie zmianę zachowań posiadaczy kart płatniczych, polegającą na częstszym używaniu kart do płatności w sklepach, niż dokonywaniu wypłat gotówki w bankomatach. Trend ten jest szczególnie widoczny na przykładzie Polski, gdzie w 2005 roku tylko 34,1 % transakcji kartowych stanowiły transakcje bezgotówkowe. W 2009 r. wskaźnik ten osiągnął już 50,6%, a dystans do średniej unijnej zmniejszył się w ciągu ostatnich pięciu lat z 32 do 21 punktów procentowych. Liczba transakcji bezgotówkowych dokonywanych kartami płatniczymi zwiększyła się z 264 mln (w 2005 r.) do 704 mln (w 2009 r.), czyli o 166%.

Wykres nr 26. Udział procentowy transakcji bezgotówkowych w ogólnej liczbie transakcji przeprowadzonych kartami płatniczymi w 2009 r.

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Liderem pod względem wykorzystania kart płatniczych do transakcji bezgotówkowych jest Dania, w której aż 97,8% transakcji kartowych stanowią transakcje bezgotówkowe. Również w Luksemburgu, Szwecji, Finlandii, Holandii i Francji, gdzie posiadacze kart wykorzystują karty głównie do płacenia w punktach handlowo-usługowych, wskaźniki te przekraczają 80%. Z kolei mniejszy udział transakcji bezgotówkowych od Polski zanotowały Malta (45,1), Słowacja (42,6%), Grecja (27,2%), Rumunia (26,8%) i Bułgaria (11%). Z krajów naszego regionu wyróżnia się Estonia (76,2%), Łotwa (63,9%) i Słowenia (64%).

13. Relacje pomiędzy poziomem dochodu a transakcjami instrumentami płatniczymi

Pod względem relacji zachodzących pomiędzy PKB na 1 mieszkańca (w EUR) w 2009 r. a liczbą transakcji instrumentami płatniczymi przypadających na 1 mieszkańca widoczna jest wyraźna różnica pomiędzy „starymi” krajami członkowskimi Unii Europejskiej a jej „nowymi” członkami. W nowych krajach członkowskich widoczny był zarówno niski poziom dochodu, jak i niska liczba transakcji bezgotówkowych przypadających na 1 mieszkańca. Wyjątek wśród tych krajów nadal stanowiły przede wszystkim Estonia i Słowenia, które mają wysoki poziom rozwoju w zakresie obrotu bezgotówkowego. W przypadku Luksemburga, Finlandii, Szwecji, Holandii, Danii, Austrii, Wielkiej Brytanii, Francji, a następnie także Belgii i Niemiec, widoczny był bardzo wysoki poziom transakcji instrumentami bezgotówkowymi na 1 mieszkańca, znacznie przewyższający średni poziom dla Strefy Euro. Na relatywnie niskim poziomie znajdowały się Hiszpania i Włochy, a na bardzo niskim Grecja.

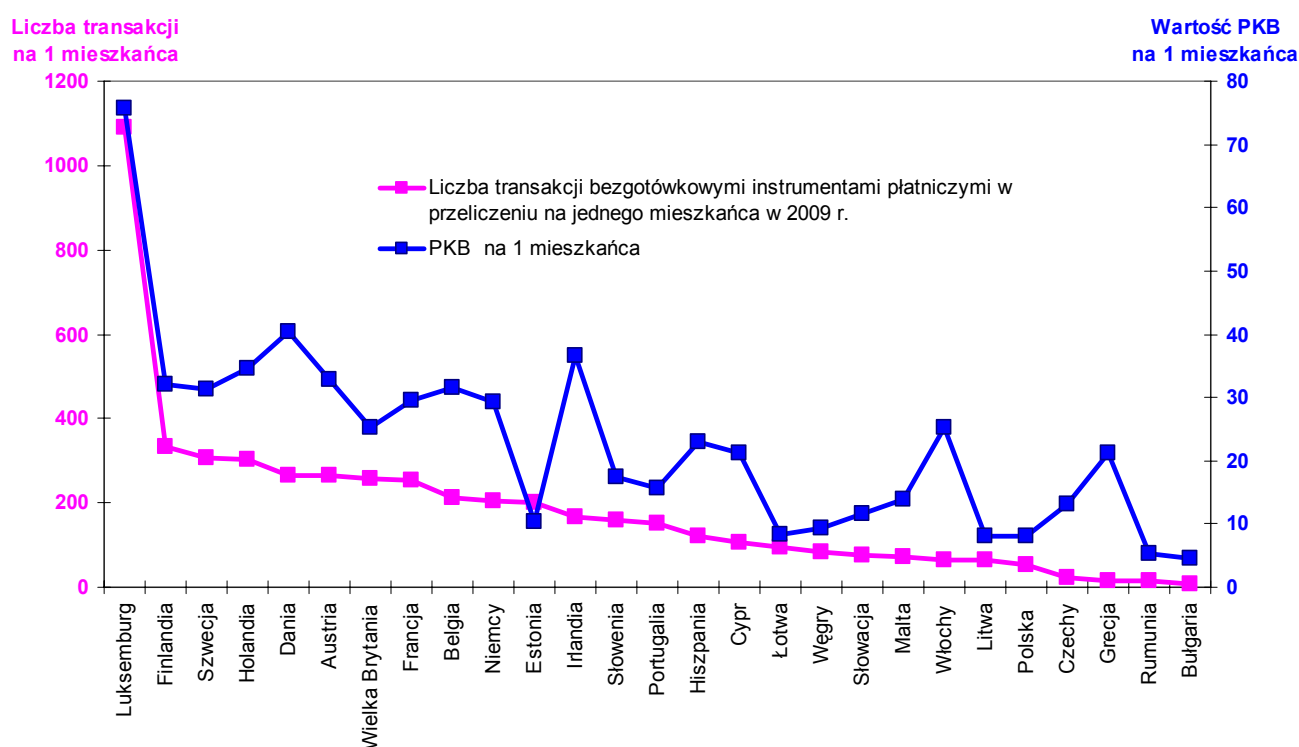
Poza nielicznymi wyjątkami, widoczna jest korelacja pomiędzy poziomem dochodu a liczbą dokonywanych transakcji bezgotówkowych, tzn. w krajach o wyższym poziomie dochodu występuje generalnie wyższy poziom tego rodzaju transakcji.

W Polsce nadal utrzymuje się bardzo niski stosunek transakcji dokonywanych przez 1 mieszkańca instrumentami płatniczymi do produktu krajowego brutto przypadającego na 1 mieszkańca. Na zbliżonym poziomie (ale wyższym) znajdują się Łotwa, Węgry, Słowacja i Litwa, co przedstawia wykres nr 27. Warto jednak odnotować, że przy ponad dwukrotnie wyższym PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyjątkowo niski wskaźnik transakcji dokonywanych przy użyciu instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca odnotowała w 2009 r. Grecja (znacznie niższy niż Polska).

W 2009 r. PKB na 1 mieszkańca w Polsce wynosił 8,1 tys. euro (w 2005 r. było to 6,4 tys. euro, w 2006 r. 7,1 tys. euro, w 2007 r. 8,1 tys. euro, w 2008 r. 9,5 tys. euro). Liczba transakcji na 1 mieszkańca w Polsce w 2009 r. wynosiła 53,5 (w 2005 r. było to 28,3, w 2006 r. 33,7, w 2007 39,8, w 2008 r. 45,7). Natomiast średni poziom PKB na mieszkańca Unii w 2009 r. wynosił 23,6 tys. euro (od 2008 r. spadło 1,5 tys. euro), a średnia liczba transakcji bezgotówkowych to 164 (w 2008 r. było to 157).

Współczynnik korelacji liniowej Pearsona⁹ (vide wykres nr 27) podanych danych, tj. liczby transakcji przeprowadzonych bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi w przeliczeniu na 1 mieszkańca i wartości PKB na 1 mieszkańca (wyliczonego w tys. euro) wynosi $r=0,8821$. Współczynnik korelacji liniowej o wartości bezwzględnej zbliżonej do 1 oznacza silną zależność między badanymi cechami, bo im większa wartość bezwzględna współczynnika, tym silniejsza jego zależność, natomiast korelacja dodatnia wskazuje, iż wzrost jednego wskaźnika prowadzi do wzrostu wskaźnika drugiego.

Wykres nr 27. Liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych w przeliczeniu na 1 mieszkańca na tle wartości PKB w przeliczeniu na 1 mieszkańca (w tys. euro) w 2009 r.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie danych EBC

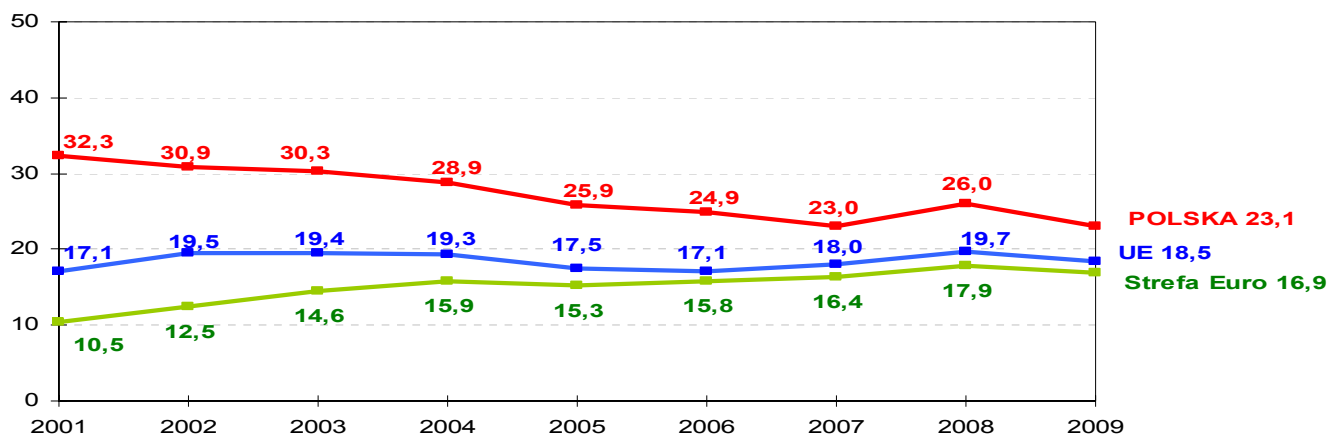
14. Udział pieniądza gotówkowego w agregacie M1 (gotówka + depozyty a'vista)

Analiza danych dotyczących Polski wskazuje na stałą, pozytywną tendencję zmniejszania się udziału pieniądza gotówkowego w M1 do roku 2007 (z 32,3 % w 2001 r. do 23,0 % w 2007 r.), jednakże w 2008 r. poziom pieniądza gotówkowego w agregacie pieniądza M1 wzrósł do 26,0 %, co można łączyć ze zjawiskiem kryzysu finansowego, zaś w 2009 r.

⁹ Współczynnik korelacji Pearsona jest bezwymiarowym wskaźnikiem, którego wartość mieści się w zakresie od minus 1,0 do plus 1,0 włącznie i odzwierciedla stopień liniowej zależności pomiędzy dwoma zestawami danych.

wskaźnik ten powrócił do poprzedniego trendu, spadając do poziomu 23,1%. Przedstawia to wykres nr 28.

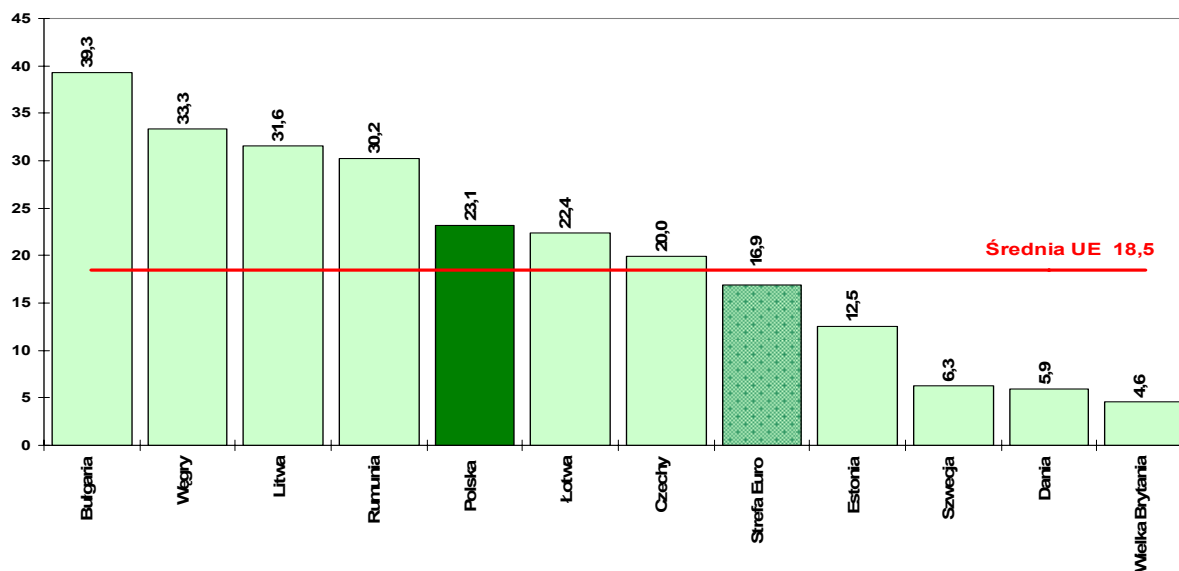
Wykres nr 28. Udział gotówki w M1 w latach 2001 - 2009 (w%)

Źródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

Udział gotówki w agregacie podaży pieniądza M1 w Polsce był jednym z wyższych w Europie, co pokazuje wykres nr 29.

Wykres nr 29. Udział gotówki w M1 w 2009 r. (w%)

Źródło: Obliczenia własne na podstawie ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu>

W 2009 r. procentowy udział pieniądza gotówkowego w Polsce w ramach agregatu płynności pieniądza M1 kształtował się na poziomie o 4,6 punktu procentowego wyższym niż średnia dla Unii Europejskiej w 2009 r. (18,5 %). Sytuację Polski w tym zakresie, w porównaniu do innych państw UE spoza Strefy Euro, można jednak ocenić jako umiarkowanie dobrą.

Podsumowanie

Zaprezentowany materiał porównuje wybrane elementy polskiego systemu płatniczego z innymi krajami Unii Europejskiej. Jedynie w liczbie placówek instytucji oferujących usługi płatnicze Polska znajduje się na wysokim drugim miejscu wśród 27 krajów członkowskich. Tak wysoka pozycja wynika głównie z faktu, że do typowych instytucji oferujących usługi płatnicze (banków, SKOK-ów i Poczty Polskiej) zaliczono w 2009 r. także nową grupę podmiotów, które uzyskały prawo do świadczenia takich usług na obszarze UE po wejściu w życie przepisów dyrektywy o usługach płatniczych. W naszym kraju są to głównie firmy, w których klienci dokonują wpłat gotówkowych na rachunki bankowe, w celu uregulowania comiesięcznych opłat (np. za energię, gaz, telefon, czynsz). Funkcjonowanie tych podmiotów jest konkurencją wobec usług płatniczych świadczonych przez banki i Poczta Polską, lecz ze względu na przyjmowanie wpłat tylko w formie gotówkowej rozwój tego typu usług nie sprzyja rozwojowi obrotu bezgotówkowego.

Analizując pozostałe wskaźniki, dotyczące głównie obrotu bezgotówkowego, porównanie Polski z innymi krajami Unii Europejskiej wypada niekorzystnie. W zakresie infrastruktury płatniczej, czyli liczby rachunków bankowych, liczby bankomatów, liczby terminali POS, liczby wydanych kart płatniczych, przeliczonych na jednego mieszkańca lub milion mieszkańców, Polska zajmuje przedostatnie lub trzecie miejsce od końca. W stosunku do lat poprzednich, pomimo zauważalnego wzrostu praktycznie we wszystkich ww. wskaźnikach, pozycja Polski niemal nie zmieniła się w porównaniu do innych krajów UE.

Nieco korzystniej wypada nasz kraj w obszarze wykorzystania infrastruktury płatniczej oraz bezgotówkowych instrumentów płatniczych (kart płatniczych i poleceń przelewu). Przykładowo w liczbie transakcji dokonanych w pojedynczym terminalu POS wyprzedzamy 13 krajów i zbliżamy się do średniej w UE, podobnie w liczbie transakcji bezgotówkowych dokonywanych pojedynczą kartą Polska wyprzedza 10 krajów członkowskich, a w liczbie poleceń przelewu na 1 mieszkańca wyprzedza 9 krajów.

Ogólne zestawienie miejsca Polski na tle innych krajów UE w latach 2005 – 2009 przedstawia tabela nr 5.

Wykazane w materiale trendy dotyczące rozwoju poszczególnych form rozliczeń pieniężnych pokazują, że nasz kraj osiąga największą dynamikę wzrostu w takich wskaźnikach jak liczba: bankomatów, terminali POS, wydanych kart płatniczych i transakcji przy ich użyciu, poleceń

przelewu czy transakcji przy użyciu instrumentów płatniczych ogółem. Niepokojącą tendencją jest wyhamowanie dynamiki wzrostu w zakresie polecenia zapłaty, która jest znacznie niższa w 2009 r. niż w latach poprzednich.

Istotnym czynnikiem jest również poziom zamożności społeczeństwa (dochody), którego miernikiem jest poziom PKB przypadający na 1 mieszkańca w danym kraju. Niewątpliwie istnieje relacja pomiędzy liczbą transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych na 1 mieszkańca a poziomem PKB danego kraju na 1 mieszkańca. W Polsce wskaźnik PKB per capita jest bardzo niski (niższy jest jedynie w Rumunii, Bułgarii i na Litwie). Wraz ze wzrostem dobrobytu społeczeństwa, wzrasta również liczba transakcji dokonywanych przy użyciu bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Generalnie, biorąc pod uwagę jedynie wzrastające wielkości bezwzględne w zakresie omawianych wskaźników, możemy mówić o pozytywnym kierunku rozwoju systemu płatniczego w zakresie rozliczeń detalicznych. Gorzej przedstawia się sytuacja przy porównaniu Polski z innymi krajami. Należy podkreślić, że w celu dalszego, dynamicznego rozwoju usług płatniczych konieczne są działania zmierzające przede wszystkim do popularyzowania usług bankowych, zwiększania zaufania społeczeństwa do instytucji finansowych oraz wzrostu aktywności (czyli korzystania z różnych produktów bankowych) przez posiadaczy rachunków. Bez podjęcia bardziej aktywnych działań promujących obrót bezgotówkowy i zwiększających wykorzystanie rachunków bankowych do dokonywania płatności bezgotówkowych, zbliżenie poziomu wykorzystania poszczególnych instrumentów płatniczych oraz rozwój infrastruktury im służącej do poziomu średniej krajów UE w badanych wskaźnikach wydaje się nierealne.

W celu bardziej dynamicznego wzrostu obrotu bezgotówkowego niezbędne są dalsze kompleksowe i wspólnie koordynowane wielokierunkowe działania wielu podmiotów. Konkretnie działania zostały zaproponowane w „Programie rozwoju obrotu bezgotówkowego w Polsce na lata 2010-2013”, a ich realizacja jest niezbędnym warunkiem upowszechnienia obrotu bezgotówkowego w naszym kraju.

Opracował:
Robert Klepacz
Ewa Ozdżeńska
Magdalena Rabong

Tabela nr 5. Miejsce Polski w porównaniu z innymi krajami UE ze względu na dany wskaźnik.

Wskaźnik	Okres	Średnia dla Strefy Euro	Średnia dla Unii Europejskiej	Polska	Miejsce Polski wg danego wskaźnika wśród innych krajów UE *
Liczba placówek instytucji oferujących usługi płatnicze, przypadających na milion mieszkańców	2005	644	599	558	14 na 26
	2006	636	594	591	11 na 26
	2007	638	577	621	6 na 26
	2008	641	576	653	6 na 26
	2009	631	595	1.022	2 na 26
Liczba rachunków bankowych na 1 mieszkańca	2005	1,05	1,15	0,62	20 na 21
	2006	1,09	1,21	0,67	20 na 22
	2007	1,11	1,27	0,76	20 na 22
	2008	1,14	1,24	0,90	19 na 22
	2009	1,26	1,26	0,93	20 na 23
Liczba bankomatów na 1 milion mieszkańców	2005	808	735	230	26 na 27
	2006	833	760	261	27 na 27
	2007	946	825	303	27 na 27
	2008	970	852	356	25 na 27
	2009	979	867	416	25 na 27
Liczba urządzeń akceptujących elektroniczne instrumenty płatnicze (terminali POS oraz imprinterów) na milion mieszkańców	2005	15.630	14.154	4.348	24 na 27
	2006	16.969	15.254	4.628	23 na 27
	2007	18.005	15.401	4.896	26 na 27
	2008	19.235	16.440	5.571	25 na 27
	2009	19.532	17.099	6.043	26 na 27
Liczba transakcji bezgotówkowych w pojedynczym terminalu POS	2005	2.741	3.291	1.556	17 na 26
	2006	2.749	3.350	1.958	18 na 27
	2007	2.711	3.336	2.411	18 na 27
	2008	2.698	3.371	2.638	16 na 27
	2009	2.832	3.496	2.978	14 na 27
Liczba wydanych kart płatniczych na 1 mieszkańca	2005	1,30	1,33	0,53	26 na 27
	2006	1,33	1,37	0,63	26 na 27
	2007	1,43	1,41	0,70	26 na 27
	2008	1,46	1,46	0,79	26 na 27
	2009	1,45	1,45	0,87	26 na 27
Liczba transakcji kartami płatniczymi na 1 mieszkańca	2005	46,21	50,11	6,92	23 na 27
	2006	49,50	54,19	9,28	22 na 27
	2007	52,46	55,08	12,11	24 na 27
	2008	55,84	59,18	15,13	23 na 27
	2009	58,13	62,98	18,45	22 na 27

Liczba transakcji pojedynczą kartą	2005	33,05	35,04	12,67	18 na 26
	2006	34,98	37,20	14,49	19 na 27
	2007	34,16	36,47	16,98	18 na 27
	2008	35,59	38,04	18,50	18 na 27
	2009	38,12	41,21	20,68	17 na 27
Liczba poleceń przelewu na 1 mieszkańca	2005	47,25	44,34	19,69	17 na 26
	2006	49,96	47,26	22,66	18 na 26
	2007	45,70	42,84	26,10	18 na 26
	2008	46,44	43,74	29,28	18 na 26
	2009	47,63	45,18	34,46	17 na 26
Liczba poleceń zapłaty na 1 mieszkańca	2005	44,89	37,39	0,31	25 na 26
	2006	47,73	39,78	0,41	25 na 26
	2007	49,90	39,32	0,51	24 na 26
	2008	51,62	40,78	0,56	24 na 26
	2009	53,65	42,68	0,59	24 na 26
Liczba transakcji instrumentami płatniczymi na 1 mieszkańca	2005	157,11	149,02	28,30	23 na 26
	2006	165,32	157,57	33,73	23 na 26
	2007	163,07	150,13	39,82	23 na 26
	2008	170,04	156,85	45,68	23 na 26
	2009	175,94	164,46	53,5	23 na 27

Zródło: ECB Statistical Data Warehouse <http://sdw.ecb.europa.eu/>.

* Ponieważ w tabelach ECB Statistical Data Warehouse nie zawsze występują dane dla wszystkich państw UE przy danym wskaźniku, liczba porównywanych państw w odniesieniu do takiego wskaźnika jest mniejsza niż 27. W takiej sytuacji miejsce Polski zostało zaprezentowane na tle liczby państw, których dane są dostępne. Ponadto w tabeli uwzględniono również dane Rumunii i Bułgarii za lata 2004-2006, czyli za okres, w którym państwa te nie były jeszcze członkami UE, takie ujęcie pozwala na szersze i bardziej spójne porównanie sytuacji Polski na tle państw UE w zakresie prezentowanych wskaźników.